

Tallinna Ülikool
Digitehnoloogiaste instituut
Infoteadused

Tütarlaste ja emade seksuaalteemadega seondud infokäitumine

Magistritöö

Autor: Avely Sammelseg
Juhendaja: Sirje Virkus, PhD

Tallinn 2021

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1 Uurimiskirjanduse ülevaade.....	7
1.1 Põhimõistete definitsioonid.....	7
1.2 Seksuaaltervise ja infokäitumise seosed.....	8
1.3 Uurimiskirjanduse alase infootsingu läbiviimine.....	9
1.4 Seksuaalteemade käsitletud välismaises teaduskirjanduses.....	9
1.5 Seksuaalteemade käsitletud Eesti uurimistöodes ja kirjanduses.....	16
2 Uurimistöö metoodika.....	23
2.1 Uurimisprobleem.....	23
2.2 Eesmärk ja uurimisküsimused.....	23
2.3 Valimi moodustamine.....	24
2.4 Pilootuuring.....	25
2.5 Andmekogumise meetodid.....	26
2.6 Andmeanalüüsi meetodid.....	26
2.7 Andmekogumise ja -analüüsi eetilised aspektid.....	27
3 Uurimistulemused.....	28
3.1 Ankeetküsimustiku analüüsi tulemused.....	28
3.1.1 Tütarlaste arvamused seksuaaltervisest ja seksuaalkasvatusest.....	28
3.1.2 Seksuaalteemade infoallikad.....	29
3.1.3 Seksuaalteemade infootsingu ajend.....	31
3.1.4 Emaga seksuaalteemadel vestlemine.....	31
3.1.5 Tütarlaste arvamus seksuaalteemade teadmiste piisavusest.....	35
3.1.6 Infovajadus seksuaalteemadel.....	36
3.1.7 Tütarlaste arvamus seksuaalteemadel vestlemise mõjust.....	37
3.2 Intervjuude analüüsi tulemused.....	38
3.2.1 Intervjueeritavate arvamused ja teadmised seksuaalkasvatusest ja -tervisest.....	38
3.2.2 Seksuaalteemade infoallikad.....	39
3.2.3 Lapsega seksuaaltervise ja -käitumise teemadel vestlemine.....	41
3.2.4 Emade arvamus seksuaalteemadel vestlemise mõjust lapse seksuaalkäitumisele.....	43
4 Arutelu.....	45
5 Järeldused ja ettepanekud.....	49
Kokkuvõte.....	52
Kasutatud allikate loetelu.....	55

Summary.....	59
Lisad.....	62
Lisa 1. Ankeetküsitlus.....	63
Lisa 2. Intervjuu küsimused.....	66

Sissejuhatus

Informatsiooni hankimine ja kasutamine on tänapäeva infoühiskonnas inimese käitumise tavapärane osa ning see on seotud kõikide eluvaldkondadega. Inimesel tekib infovajadus, mida Belkin (1980) on defineerinud kui lünka inimese teadmiste ja selle vahel, mida oleks vaja teada, et lahendada teadmistevajakust tingitud probleemi. Infovajaduse rahuldamiseks hakkab inimene otsima eesmärgipäraselt informatsiooni, mis on osa infokäitumisest (Wilson, 1997). Saadud informatsiooni peab oskama hinnata kriitiliselt, et selle hulga ja infoallikate paljususega toime tulla.

Informatsiooni otsimine tervisevaldkonnas on tänapäeval üha sagedasem nähtus, sest inimesed tahavad hoida oma tervist ning muretsevad oma heaolu pärast. Üheks tervisevaldkonnaks on seksuaaltervis, millest räägitakse avalikus ruumis küllaltki palju, kuid lähedased inimesed omavahel nendel teemadel vestelda ei suuda (Värv, 2013). Seksuaalteemadel informatsiooni hankimine on tänapäeval väga lihtne, kuid tuleb hinnata info tõepärasust. Samuti on oluline, et lapsel oleks võimalik suhelda nendel teemadel enda kõige lähedasemate inimestega – vanematega, kes peaks olema esmaseks eeskujuks.

Seksuaaltervisega seotud infokäitumist ja infoallikaid on uurinud Macintyre et al. (2015), vanema ja tütre vahelist kommunikatsiooni on uurinud Dennis ja Wood (2012), Olugbenga (2018), Isaksen et al. (2020), Ramchadani et al (2018), vanema ja biseksuaalse või homoseksuaalse lapse vahelist kommunikatsiooni on uurinud Smollin et al. (2018).

Infokäitumist seksuaaltervise valdkonnas on Eestis vähe uuritud ning eriti lapse ja vanema vahelist seksuaalteemadega seonduvat infokäitumist, milles oleksid esindatud mõlema osapoole arvamused ja ootused. Seetõttu peab magistritöö autor selle valdkonna uurimist oluliseks. Eestis on seksuaaltervist ning selle valdkonna teadmisi ja infokäitumist uurinud Rätsep (2007), Hillborn (2010), Part et al. (2007) ja Lippus et al. (2015). Lapsevanema ja meedia rolli lapse seksuaalses arengus uuris Tiitum (2015), lastevanemate hoiakuid eelkooliealiste laste seksuaalkasvatuse suhtes uuris Jakson (2014) ning eelkooliealiste laste seksuaalse arengu toetamist kodus ja lasteaias uuris Seil (2014). Noorte ootustest seksuaalteemadel on varasemalt uurinud Kütt (2020) ning lapsevanemate kartusest lapsega seksuaalteemadel rääkimisest on kirjutanud Kallaste (2020).

Käesolev magistritöö on keskendunud tütarlaste ja emade seksuaalteemadega seotud infokäitumisele, sest ema on tavaliselt see vanem, kelle poole tütar esimesena pöördub ning

seetõttu on oluline uurida just nendevahelist suhtlust ja seksuaalteemadega seotud infokäitumist. Samuti on selle uurimuse läbiviimine vajalik selleks, et julgustada nii lapsi kui vanemaid, kes neid teemasid pelgavad, nendest rääkima.

Magistritöö eesmärk on välja selgitada, milline on emade ja tütarlaste seksuaalteemadega seonduv infokäitumine, millised on nende ootused seksuaalteemadel vestlemisele ning kuidas see mõjutab tütarlaste seksuaalkäitumist.

Magistritöö eesmärgist tulenevalt on sõnastatud järgmised uurimisküsimused:

1. Millistest allikatest saadakse seksuaaltervise kohta vajaminev info?
2. Millises vanuses on oluline rääkida seksuaalteemadel?
3. Millistel seksuaaltervise teemadel on oluline vestelda?
4. Kas ema ja tütre vaheline seksuaalteemadel vestlemine võib mõjutada noore tütarlapse seksuaalkäitumist?

Uurimistöös kasutati nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset uurimismeetodit. Andmeid koguti ankeetküsitluse ja intervjuude teel. Valimi moodustasid 102 12-17 aastast tütarlast, kellega jagati Google Docs-is koostatud ankeetküsimustikku ning 12 ema, kellel on 12-17 aastane tütar; emadega viidi läbi intervjuud e-posti vahendusel. Andmeanalüüsiks kasutati kirjeldavat statistikat ja sisuanalüüsi.

Magistritöö koosneb sissejuhatausest, uurimiskirjanduse ülevaatest, uurimistöö metoodikast, uurimistulemustest, arutelust, kokkuvõttest, kasutatud kirjanduse loetelust, inglise keelsest resümeeist ning lisadest. Esimese peatüki moodustab antud magistritöö aluseks olev teoreetiline raamistik, mis on omakorda jagatud alapeatükkideks: põhimõistete definitsioonid, seksuaaltervise ja infokäitumise seosed, infootsingu läbiviimine uurimiskirjanduse leidmiseks, seksuaalteemade käsitletud välismaises teaduskirjanduses, seksuaalteemade käsitletud Eesti uurimistöodes ja kirjanduses. Teise peatüki moodustab käesoleva uurimistöö metoodika, mille omakorda moodustavad järgmised alapeatükid: uurimisprobleem, eesmärk ja uurimisküsimused, valimi moodustamine, pilootuuring, andmekogumise meetodid, andmeanalüüsi meetodid, andmekogumine ja -analüüsi eetilised aspektid. Magistritöö kolmanda peatüki moodustavad uurimustulemused, mis on jagatud alapeatükkideks: ankeetküsimustiku uurimistulemused, intervjuude uurimistulemused, mis on omakorda jagatud alapeatükkideks. Neljanda peatüki moodustab arutelu, milles on võrreldud varasemate uuringute erinevusi ja sarnasusi antud

magistritöö tulemustega. Viienda peatüki moodustab järelused, milles on toodud vastused uurimisküsimustele, sidudes ankeetküsitluse ja struktureeritud intervjuu uuringutulemused. Töö lisades on välja toodud ankeetküsimustik ning intervjuu küsimused.

Käesoleva magistritöö koostamisel on võetud aluseks “Digitehnoloogiate instituudi lõputööde vormistusjuhend” (Tallinna Ülikool, 2020) ja APA7 viitamissüsteemi lühikokkuvõte (Põldoja, 2020).

Autor tänab juhendajat Sirje Virkust ja kõiki uuringus osalenud tütarlapsi ja emasid, kes andsid olulise panuse magistritöö valmimisele!

1 Uurimiskirjanduse ülevaade

Käesolevas peatükis antakse ülevaade läbiviidud uurimustest, mis on seotud infokäitumisega ja vanemate ja laste suhtlusega seksuaaltervise valdkonnas. Uurimiskirjanduse ülevaate peatükis käsitletavat uurimused moodustavad käesoleva magistr töö teoreetilise raamistiku ning võimaldavad, käesoleva uurimuse tulemusi võrrelda eelnevalt läbiviidud uurimustega.

1.1 Põhimõistete definitsioonid

Antud alapeatükis on välja toodud töös kasutatavad olulisemad põhimõisted ja nende definitsioonid.

Seksuaalkasvatus - keskendub noore inimese tervisele, seksuaalsele küpsemisele, arengule ja inimsuhetele ning tegeleb isiksuse kõikide aspektidega: kehaehitus, pereplaneerimine, turvaseks, armumine, armastus, enese määratlemine, enesekehtestamine, seksuaalne sõnavara. Seksuaalkasvatuse peamised eesmärgid on toetada isiksuse seksuaalset arengut, kujundada hoiakud ja väärtushinnangud ning ennetada seksuaalsusega seotud riskikäitumist (Kull, 2005). Seksuaalkasvatus on ka inimeste seksuaalteadvuse ja -käitumise kujundamine ning kõlbeline suunamine ja suguline kasvatus (Eesti Keele Instituut, kuupäev puudub).

Seksuaalharidus - algab varajases lapseas ning kestab terve nooruki- ja täiskasvanuea ning selle eesmärk on toetada ja kaitsta seksuaalset arengut. Seksuaalharidus annab lastele ja noortele teadmised, hoiakud ja oskused, et mõista ja nautida enda seksuaalsust ja omada turvalisi inimsuhteid. Täiskasvanute seksuaalharidus toetab ja soodustab riskikäitumise minimeerimist ning austavaid hoiakuid (Eesti Seksuaaltervise Liit, kuupäev puudub).

Seksuaaltervis - Seksuaaltervis on positiivne ja lugupidav suhtumine seksuaalsusesse ja seksuaalsuhetesse ning võimalus saada meeldivaid ja turvalisi seksuaalseid kogemusi, mis ei sisalda sundimist ja diskrimineerimist ega vägivalda (World Sexual Health, kuupäev puudub). Seksuaaltervise alalhoidmiseks ning saavutamiseks peab austama kõigi isikute seksuaalõigusi ning neid kaitsma ja rakendama (Eesti Seksuaaltervise Liit, kuupäev puudub). Hea seksuaaltervise eelduseks on inimeste seksuaalsete õiguste austamine, kaitsmine ja arvestamine (World Health Organization, 2006).

Kommunikatsioon - informatsiooni ja selle tähenduse ülekandmine ühelt inimeselt teisele, kasutades selleks kokkulepitud sümboleid (Salla, 2011).

Infokäitumine - infoallikate ja infokanalitega seotud käitumine, mis sisaldab aktiivset ja passiivset informatsiooni otsimist ja selle kasutamist (Case, 2002). Infoallikatest infokanalite kaudu informatsiooni hankimise, kasutamise ning edastamisega seotud tegevuste kogum (Raamatukogusõnastik, 2018).

Infovajadus – infovajadus tekib inimese ja keskkonna vastasmõjul, kui indiviid on olukorras, kus ta ei tule enam toime nende teadmistega, mis tal olemas on (Tibar, 2001). Infovajadus on äratundmine, et sinu teadmised on ebaadekvaatsed rahuldamiseks sinu eesmärki (Case, 2002).

Teismeline - 13-18 aastane laps, kes jätab hüvasti oma lapsepõlvega ning astub olulisi samme vanematest eraldumiseks. Muutused algavad, kui puberteedile iseloomulikud kehalised muutused toovad kaasa muutused suhetes ja isiksuses (Tarkvanem.ee, kuupäev puudub).

1.2 Seksuaaltervise ja infokäitumise seosed

Inimesel tekib infovajadus, kui ta ei tule enam toime olemasolevate teadmistega ning soovib omandada uusi teadmisi (Uverskaja, 2011). Info, mida indiviid vajab, võib olla täiendus eelnevatele teadmistele või täiesti uus. Samuti võib see olla seotud igapäevaelu toimingutega ja harrastustega ning ka töö või õpiülesannete täitmisega. Infovajaduse lünga täitmiseks võib inimene kasutada enda mälu, küsida sõpradelt, tuttavatelt ja lähedastelt, helistada, sirvida raamatut, analüüsida veebilehti või otsida süsteemselt (Virkus, 2010).

Terviseinfokäitumine on üksikisiku poolt ettevõetud tegevus, hoolimata tervises seisundist, tervise edendamiseks, kaitsmiseks või säilitamiseks, olenemata sellest, kas see käitumine on objektiivselt efektiivne või mitte (Tervise Arengu Instituut, 2008). Terviseinfokäitumist on ka nimetatud inimkäitumise terviklikkuseks, mis on seotud tervisealaste infoallikatega ning hõlmab endas aktiivset ja passiivset info hankimist ja kasutamist (Huvila et al., 2016). Tervis on valdkond, mille kohta on informatsiooni otsinud iga inimene, kuid selle usaldusväärsuse hindamine on aastatega üha keerulisemaks muutunud, sest inimesed pöörduvad üha enam anonüümsete allikate ja tervisealaste foorumite poole, selle asemel et hankida infot eriala spetsialistilt (Siniallik, 2016).

Tervisevaldkonna alla kuulub seksuaaltervis, mis on seotud kehalise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse heaolu seisundiga (World Sexual Health, kuupäev puudub). Seksuaaltervise ja -käitumise

teemal on iga inimene mingil ajaperioodil infot otsinud, olgu selleks koolist, sõpradelt, vanematelt või arstidelt saadud teadmiste täiendamiseks või endas toimuvate muutuste väljaselgitamiseks. Oluline on, et noored julgeksid seksuaalteemadel rääkida ning vajadusel infot otsida, et tagada nende heaolu ja tervis.

1.3 Uurimiskirjanduse alase infootsingu läbiviimine

Infootsingu algusetapis selgitati välja eesti- ja inglise keelsed märksõnad, mida hilisemas infootsingu etapis kasutati nii eraldiseisvalt kui kombineerituna. Eesti keelsetest märksõnadest ja sõnaühenditest olid kasutusel: seksuaalkäitumine, infokäitumine, info hankimine, seksuaaltervis, seksuaalareng, teismeliste seksuaalkäitumine, seksuaalharidus, ema-tütrel suhtlus, lapsevanema roll seksuaalarengus, ema roll seksuaalarengus. Välismaistes andmebaasides kasutati järgmisi märksõnu ja sõnaühendeid: *parent-child communication; sexual behaviour; information behaviour; information seeking; adolescent girls; mother-child communication; teenage girls; maternal sex talk; parental influence; sexual education; mother-daughter communication; sexual health.*

Uurimiskirjanduse ülevaate koostamiseks leiti vajalikud teemakohased artiklid ja uurimistööde peamiselt Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu e-andmebaasidest EBSCOhost, Web of Science, Wiley Online Library ja Science Direct. Lisaks kasutati veel Tartu Ülikooli repositooriumi Dspace, Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu e-teadusraamatukogu ETERA, digitaalarhiivi DIGAR, Eesti artiklite andmebaasi ISE („*Index Scriptorum Estoniae*”) ja e-kataloogi ESTER.

1.4 Seksuaalteemade käsitletud välismaises teaduskirjanduses

Teismeiga on märkimisväärne seksuaalarengu aeg, mil toimuvad bioloogilised ja kognitiivsed muutused. Üha enam on noorukitel suurenenud seksuaaltervise halvenemise oht, olgu selleks suguhaigused või soovimatu rasedus. Samuti on noorukiiga aeg, kus ollakse haavatavamad ning võidakse sattuda seksuaalvägivalla ohvriks ning sotsiaalse surve tõttu võib positiivse minapildi loomine olla keerulisem (Macintyre et al., 2015). Selleks, et teha teadlikke otsuseid, otsivad noored abi erinevatest infoallikatest, olgu selleks internet, õpetajad, sõbrad või vanemad.

Selgitamaks välja, millised on infoallikad, mida kasutatakse seksuaaltervise valdkonnas, viisid Anna K-J Macintyre, Adela Rosa Montero Vega ja Mette Sagbakken läbi uurimuse teemal “Kvalitatiivne uuring Tšiili noorukite õppimisest seksuaalsuse ja seksuaaltervise valdkonnas”. Selle uuringu eesmärk oli välja selgitada infoallikad ja noorukite teadmised seksuaaltervise ja seksuaalsuse kohta Tšiilis Santiagos. Andmete kogumiseks moodustati fookusgrupi arutelu, milles osalesid 24 noorukit, vanuses 18-19, 20 poolstruktureeritud intervjuud, milles osalesid 16-19-aastased noorukid ning seitse intervjuud informantidega, kes töötavad noorukitega (Macintyre et al., 2015)

Uurimusest selgus, et peamisteks allikateks seksuaaltervise ja seksuaalsuse teemadel on vanemad, õpetajad ja sõbrad. Teised allikad olid naistearstid ja internet. Teave, mida pakuvad vanemad, õpetajad ning tervishoiutöötajad, on enamasti seotud seksuaalsuse bioloogiliste aspektidega, eriti raseduse ja suguhaigustega. Vähem rõhku pannakse sellistele teemadele nagu armastus, atraktiivsus, nauding, suhted ja seksuaalvägivald. Selle uurimuse tulemusena leiti, et usaldusväärsete allikate prioriteediks on bioloogiline teave, jättes tähelepanuta seksuaalsuse emotsionaalse ja suhteid puudutavad aspektid. Tähelepanuta jäetakse eakaaslaste surve, diskrimineerimine, seksuaalne orientatsioon ja meedia mõju (Macintyre et al., 2015).

Seksuaalteemade üheks allikaks on vanem ning on oluline, et toimuks ka lapse ja vanema vestlus seksuaalteemadel, sest vanemate ja laste kehv suhtlus seksuaalsetes küsimustes näitab puudujääke nooruki seksuaalsetes teadmistes. Paljud noored tunnevad end eakaaslaste surve ja info puudumise tõttu jõuetuna ning seetõttu on sugulisel teel levivad haigused sagenenud ja rasestumisvastaste vahendite kasutamise kohta teadmised puudulikud (Olugbenga, 2018).

Kommunikatsioon on inimese elus oluline tegur ning see määrab selle, kui hästi inimene tajub ühiskonnas toimuvat. Eriti oluline on suhtlus pereliikmete vahel. Avatud ja tõhus suhtlus on oluline lapse tundma õppimiseks ning annab neile vabaduse end väljendada (Olugbenga, 2018).

Vanema ja tütre vahelist kommunikatsiooni ja selle mõju seksuaalkäitumisele on uurinud näiteks 2012. aastal Alexis Dennis ja Jukia Wood, täpsemalt mustanahaliste seas, et mõista nende ema-tütre seksuaalteemade vestluse mõju nende hoiakutele ja käitumisele. Samuti uuris Elegbe Olugbenga 2018. aastal perekonna suhtlemismustrit ja kiindumusteooriat ning selle mõju seksuaaltervise käitumisele.

Dennis ja Wood (2012) viisid läbi uurimuse teemal “Mustanahalise ema-tütre suhtlus seksuaalsuhtete teemal”. Uuringu esimene autor on 23-aastane mustanahaline heteroseksuaalne keskklassi naine ning teine autor on valgenahaline 61-aastane valgenahaline heteroseksuaalne keskklassi naine (Dennis & Wood, 2012).

Uuringus osalesid kakskümmend mustanahalist heteroseksuaalset naist, kes avaldasid soovi uuringus osaleda, vastates ülikooli meililistide ja infolehtede teadetele. Uuringus osalejate vanus oli 19 kuni 22 (keskmise vanus 20,5 aastat) ning nad olid kas bakalaureuseõppes või selle lõpetanud. Osalejate emad oli vanuses 43-65 aastat (keskmise vanus 51 aastat) (Dennis & Wood, 2012).

Uuringu jaoks viidi läbi intervjuud, mis olid struktureeritud, tuginedes vajadusel avatud küsimustele, et meenutusi täpsustada. Küsimused järjestati vastavalt osalejale, võimaldades tal nimetada sündmusi ja mälestusi vastavalt suhtlemishetkedele. Intervjuud kestsid keskmiselt pool tundi ning selle tulemusena transkribeeriti 191 lehekülge teksti. Intervjuu teksti analüüsiti induktiivse analüüsi meetodit kasutades, mis seadis esikohale tähendused, mida osalejad omistavad oma kogemustele (Dennis & Wood, 2012).

Intervjuudest selgus, et mustanahaliste emade ja tütarde vestlus seksuaalteemadel on pigem vähene ja negatiivse hoiakuga ning vähe on neid vanemaid, kes pakkusid spetsiifilist teavet või ressursse raseduse vältimiseks. Ainult üks osaleja 20-st mainis, et emaga arutati HIV teemadel, mis tekitas uuringu läbiviijates muret, sest nende sõnul on USA mustanahalised naised kõrgema HIV ja suguhaiguste määraga, kui teiste rassiliste ja etniliste rühmade naised (Dennis & Wood, 2012).

Antud uuringus osalejad väitsid, et nende suhtlemise emotsionaalne toon emaga seksuaalsetes küsimustes oli pigem kriitiline, hinnanguline, negatiivne, karm ja kohati isegi vihane. Osalejad mõistsid enda emasid mingil määral, kuid olid veendunud, et kujutades seksuaalset tegevust negatiivse või mainetuna, teevad emad iseendale karuteene. Intervjuudes osalejad uskusid, et raseduste, suguhaiguste ja HIV-i selgesõnalisest arutamisest hoidumine pole eriti arukas, arvestades laialt levinud negatiivseid seksuaaltervise tulemusi, mida paljud mustanahalised naised kogevad (Dennis & Wood, 2012).

See uuring keskendus just tütarde arusaamadele ning on võimalik, et nende emad tajuvad tütardega suhtlemise sisu ja emotsionaalset tooni erinevalt. Emad võivad olla kinni ajaloolistes stereotüüpides, arvates, et see mis kehtis sel ajal kui nemad oli 18-22 aastased, kehtib ka

tänapäeval. Nende negatiivne ja vastumeelne seksuaalteemadel arutlemine võib olla ka seotud mustanahaliste naiste väärkohtlemisega (Dennis & Wood, 2012).

Enamus uuringus osalejad tõid välja, et vestlus emaga oli ebamugav ja negatiivne, kuid oli ka neid, kelle jaoks oli see positiivne kogemus. Need osalejad tajusid juba varases eas enda emasid seksi ja suhetega seotud vestluse alustajana ning võtsid ka tõenäolisemalt vastu enda ema nõuandeid, muutudes sealjuures enesekindlamaks. Eriti julgustavaks pidasid autorid tütarde järeltõusu, et nad imetlevad oma emasid ning nende elukogemusi ning ihkavad avatud dialooge seksi ja suhete teemadel. Autorid leidsid, et emade ja tütarde vestlus seksuaalteemadel võib mõjutada tütarde enesehinnangut ning tugevdada sidemeid emade ja tütarde vahel (Dennis & Wood, 2012).

Olugbenga (2018) viis läbi uuringu “Vestlus seksuaalsusest: kvalitatiivne uuring vanemate ja teismeliste tütarlaste arutelu seksist”, milles uuriti perekonna suhtlemismustrit ja kiindumusteooriat ja selle mõju teismelise seksuaalervisega seotud käitumisele. Kasutades kvalitatiivset uurimismeetodit, viis ta läbi fookusgrupi arutelu ja süvitsi intervjuud vanemate ja teismeliste tütarlastega. Uuringuks valiti 24 õpilast, vanuses 13-19, neljast Ibadani põhjaosa keskkoolist põhjalikuks vestluseks ning neli lapsevanemat juhusliku valimi kaudu - kaks ema ja kaks isa.

Fookusgrupi arutelust õpilastega selgus, et seksuaalküsimuste arutamine vanematega on ebamugav. Eelistatakse rääkida seksuaalelust oma sõpradega, sest vanemad on liiga ranged või jagavad valeinfot. Enamik noorukeid kardab oma vanemaid ning eriti emasid, sest nad sisendavad tütardele hirmu, eesmärgiga neid eemale hoida vigade tegemisest. Samuti on vanematel vale arusaam, et seksuaalsuhete teemadel rääkimine suurendab noorte seksuaalelu. Seetõttu paljud noored väldivad vanematega seksuaalteemadel rääkimist, sest usuvad, et vanemad karistavad neid, kui selle teema tõstatavad ja enda seniseid kogemusi jagavad. Õpilastel on teadmised menstruatsiooni, aborti, suguelu ja suguhaiguste kohta, kuid need teadmised pärinevad enamasti sõpradelt, sugulastelt või meediast. Saades infot mujalt, ei tekigi vajadust uurida seksuaalelu kohta oma vanematelt (Olugbenga, 2018).

Vanematega läbiviidud intervjuudes selgus, et emad on valmis teismeliste tütardega arutama seksuaalküsimusi, kuid mitte tundlike teemasid, nagu seksuaalvahekord. Räägitakse teemadel, mida vanemad arvavad, et noored vastavalt oma vanusele vajavad, sest kardetakse, et noored alustavad oma seksuaalsuhteid muidu liiga varakult. Intervjuudest selgus ka, et isad on tütardega lähedasemad ja annavad ruumi seksuaalsete probleemide arutamisele. Üks isadest väitis, et on

loonud õhkkonna, milles lapsed saavad pöörduda tema poole ja väljendada oma tundeid (Olugbenga, 2018).

Kui suhtlus vanemate ja teismeliste vahel ei ole põhjalik, siis oma arengujärgus seisavad nad esilekerkivate seksuaalprobleemide käsitlemisel silmitsi paljude väljakutsetega. Emad küll arutavad lastega seksuaalprobleemide teemal, kuid vähe, sest usuvad et nendel teemadel rääkimine tekitab noortes soovi seda harrastada. Kuid hoopis seksuaalsete teemade üle arutelu puudumine on see, mis tekitab noortes huvi olla seksuaalselt aktiivne ja seda varases eas, sest nad saavad infot oma eakaaslastelt või meediast (Olugbenga, 2018).

Vanema ja lapse vahelist kommunikatsiooni on uurinud ka Katja Jzkova Isaksen, Patrick Musonda ja Ingvild Fossgard Sandøy, kes avaldasid 2020. aastal artikli vanemate ja laste suhtlemisest seksuaalküsimuste teemal Sambias. Selle uuringu puhul kasutati klastrite juhuslikult valitud kontrollitud uuringute andmeid. Uuringut alustati tütarlaste võimu tõstmise toetamiseks ning varajase raseduse, koolist väljalangemise ja noorukite abielu vastu. Uuring toimus koostööna Norra Bergeni Ülikooli ja Sambia Ülikooli vahel. Uuring koosnes neljast uurimisrühmast, milles viimast on käsitletud antud autorite poolt.

Neljast uuringurühm viis läbi järelintervjuud 2018. aasta jaanuaris-juulis ning see hõlmas küsimusi, mis puudutasid noorte tütarlaste kogemusi, suheldes oma vanemate/eestkostjatega seksuaalprobleemide teemal ja nende arusaamu vanemate hoiakutest. Küsitleti 4343 tütarlast, vanuses 11-27 aastat (keskmine vanus 15 aastat) (Isaksen et al., 2020).

Uuringu tulemusel selgus, et 88% vastanutest käisid veel koolis ning vaid 35% nendest olid vanematega rääkinud seksuaaltervise/käitumise teemadel. Vanemad, kes oma lapsega olid nendel teemadel rääkinud, kasutasid enamasti hirmupõhist suhtlust ning mõned olid ka rasestumisvastasest vahenditest rääkimise vastu. Vaid mõni üksik vastanutest tajus, et neil on vanematega mugav rääkida seksuaalprobleemide teemal. Lapsel, kes tunneb, et ta vanemad huvituvad ja mõistavad ta probleeme, on suurem tõenäosus küsida nõu ja juhiseid olulistest tundlikes küsimustes, nagu näiteks seks (Isaksen et al., 2020).

Uuringu käigus küsitleti ka 3878 vanemat, kellest enamus olid naised ning kes väitsid, et on rahul lastega suhtlemisega seksuaalprobleemide teemal ning uskusid et rasestumisvastased vahendid on tütarlastele kahjulikud. Uuringust selgus, et vanemad pooldavad lastega seksuaalteemadel

rääkimist siis, kui laps on vanem ja jõuab puberteedini või menstruatsioonini, või kui kahtlustavad, et lapsel on romantilised suhted (Isaksen et al., 2020).

2018. aastal viisid ka Kanika Ramchadani, Penelope Morrison, Melanie A. Gold ja Aletha Y. Akers läbi uuringu noorukite ja ema vestlusest seksuaalteemadel, kuid selles keskenduti rohkem seksist hoidumisele ja kaitsevahendite kasutamisele.

Ramchadani et al. (2018) annavad ülevaate uuringust teemal “Sõnum seksist hoidumisest, seksuaalvahekorra edasilükkamisest ja seksuaalsete otsuste langetamisest emade ja noorukite vahelistes vestlustes”, mille käigus uuriti emade ja noorukite vahelisi vestlusi seksuaaltervise teemadel. Keskenduti emadele, sest nad on peamine lapsevanem, kes peab lastega seksuaaltervise alaseid vestlusi.

Uuringus osalesid 21 vanema-lapse paari Lääne-Pennsylvania osariigist Allegheny maakonnast, kellest 15 olid ema ja tütar ning kuus ema ja poeg. Emade keskmine vanus oli 39,75 eluaastat (vahemik 30-52) ning noorukite keskmine vanus oli 11,95. Esimesel kohtumise täitsid emad ja lapsed demograafilise küsimustiku ning osalesid poolstruktureeritud vestluses, seksist hoidumise ja rasestumisvastaste vahendite teemadel. Küsimustiku täitsid lapsed ja vanemad eraldi ja privaatsetl (Ramchadani et al., 2018).

Uuringus läbiviidud poolstruktureeritud vestlusel kasutati helisalvestust. Uuringus osalejatele loeti ette stsenaarium ja põhireeglid vestluse läbiviimiseks. Ema ja laps pidi arutlema seksist hoidumise, rasestumisvastaste vahendite ja kondoomi kasutamise teemadel. Iga teema kohta tuli vestelda umbes 10 minutit. Selle vestluse eesmärk oli uurida, millist sõnumit emad oma lastele sobivaks peavad. Need vestlused kirjutati sõna-sõnalt üles ning analüüsiti ja võrreldi omavahel (Ramchadani et al., 2018).

Poolstruktureeritud vestluste tulemusel selgus, et emad rääkisid neljast kindlast teemast: seksist hoidumine ja selle tähtsus; tingimused, mil seksimine on vastuvõetav; emotsionaalne ja füüsiline valmisolek; konsulteerimine vanemaga, kui ollakse seksuaalelu alustamiseks valmis. Uuringus selgus, et ainult üks ema selgitas lapsele, mis on seks ning sellest hoidumine, teised emad rääkisid lihtsalt sellest hoidumisest ning see jättis nii mõnedki noorukid segadusse. Samuti selgus, et vanemad ei oska pakutavat teavet kohandada vastavalt nooruki arengutasemele, sest näiteks 10-aastase ja 14-aastase arusaam on väga erinev. Selle uuringu eesmärk oligi õpetada vanemaid

kohandama informatsiooni vastavalt oma lapse arengustaadiumile ja teabevajadustele (Ramchadani et al., 2018).

Sünnist peale on seksuaalsus inimese identiteedi oluliseks osaks ning selle moodustavad põhivajadused – lähisuhte vajadus, intiimsus, ühtekuuluvustunne, tunnete väljendamine, soojätkamine, naudingud ning armastus ja hoolimine. Ka seksuaalne orientatsioon on osa inimese identiteedist ning selle leidmine võib tihti osutada vaevaliseks ning võib kaasneda madal enesehinnang, hirmud, küsimused, aga ka rõõm ja ühtekuuluvustunne. Õige informatsiooni jagamine noorele sellel teekonnal võib olla suureks toeks (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2019).

Heteroseksuaalseid perekondi ja nende kommunikatsiooni on uuritud rohkem, kui peresid, kus kasvab homoseksuaalne laps või kus vanemateks on homoseksuaalne paar. Homoseksuaalsus on tänapäeval väga aktuaalne teema ning üha enam inimesi aktsepteerivad seda, kuid on siiani riike, kus seda taunitakse ja selle eest ka karistatakse (Suba, 2012).

Leandra Smollin, Josibel C. Garcia Valles, Maria Idali Torres ja Phillip J. Granberry uurisid 2018. aastal Puerto Ricos emade ja homoseksuaalsete noorte vestlusi seksuaaltervise teemadel. Selle uurimuse eesmärk oli välja selgitada teemad, millest Puerto Rico emad vestlevad enda biseksuaalsete või homoseksuaalsete lastega seksuaalsuse ja seksuaaltervise valdkonnas.

Valimi moodustasid Puerto Ricos hispaania keelt kõnelevad emad või põhihooldajad, kelle peres kasvab vähemalt 10-19 aastane laps. Intervjuu koosnes enam kui sajast struktureeritud ja poolstruktureeritud küsimusest, mis olid seotud individuaalsete ja demograafiliste tunnustega (teave ema kohta, leibkonnaliikmete teave, naabruskonna teave, suhtlusvõrgustikud, meedia, lapsega suhtlemine seksuaalsuse ja seksuaaltervise valdkonnas). Intervjueeriti kokku 210 ema, kellest omakorda veel täpsemalt uuriti 13 ema, kelle keskmine vanus oli 42 ning peres kasvas homoseksuaalne laps. Laste keskmine vanus oli 16,6 aastat ning poisse oli viis ja tütarlapsi kaheksa (Smollin et al. 2018).

Intervjuudest selgus, et emad soovivad oma lastega rääkida seksuaalteemadel ning usuvad, et nad on head teabeallikad, kuid rääkides homoseksuaalsele lapsele seksuaaltervise kohta, tuginevad nad enamasti enda kogemustele või interneti ressurssidele. Teiste allikatena toodi näiteks terapeudid ja meditsiiniteenuste pakkujad (Smollin et al., 2018).

Selgus ka, et emad vajaksid suuremat kogukonna tuge, et oskaksid anda enda homoseksuaalsetele lastele seksuaaltervise alast informatsiooni ning leiavad et nende lastel on õigus õppida

seksuaalsusest nii kodus kui ka koolis. Autorite sõnul räägitakse koolides seksuaalervisest ja seksuaalsusest enamasti heteronormatiivsuse tasemel ning see näitab ebavõrdsust (Smollin et al., 2018).

Uurimiskirjanduse ülevaatest selgus, et peamisteks infoallikateks noortele seksuaalteemade valdkonnas on vanemad, õpetajad ja sõbrad ning vähemal määral arstid ja internet. Mõningatel juhtudel eelistatakse ka sõpru vanematele, sest vanemad on liiga ranged ning võivad isegi karistada, kui tõstatada seksuaalteemadel küsimusi. Vanemad, kelle peres kasvab homoseksuaalne laps on infoallikaks internet, aga ka terapeutid ja meditsiiniteenuste pakkujad. Samuti toodi välja, et seksuaalteemadel räägitakse nii kodus kui ka koolis, kuid koolis räägitakse enamasti heteronormatiivsuse tasemel ning see võib lastele näidata ebavõrdsust. Teemad, mille kohta teavet otsitakse on peamiselt rasedus, suguhaigused ja bioloogilised muutused, vähem puudutatakse emotsionaalseid ja suhteid puudutavaid aspekte. Uuringutest selgus, et seksuaalteemadel peaks vestlema lapsega siis, kui laps jõuab puberteedini, hakkab menstruatsioon või hakkavad tekkima romantilised suhted.

Kommunikatsiooni ema ja tütre vahel peetakse oluliseks, olenemata sellest, kas oled valgenahaline, mustanahaline või su laps on homoseksuaalne. Selgus, et mustanahaliste emade ja tütarde vahel on suhtlus seksuaalteemadel pigem negatiivne, kriitiline ja karm või hoopiski peaaegu olematu. Probleemina toodi välja see, et ei osata teavet kohandada nooruki arengutasemele ning seetõttu võib laps olla peale vanemaga rääkimist veel rohkem segaduses. Samuti mainiti, et vestlused emaga on väga ebamugavad ja pigem uuritakse infot muudest allikatest. Lisaks arvatakse ka seda, et mida varem lapsega seksuaalteemadel rääkida, seda varem alustab laps seksuaalelu ning see on ka üks põhjustest, miks mõned emad nendel teemadel ei vestle.

Ema ja tütre vestluseid on ka positiivseid, näiteks kui ema ja tütre suhe on usalduslik, on suurem tõenäosus, et laps pöördub seksuaalteemaliste küsimustega vanema poole. Samuti võib seksuaalteemadel vestlemine emaga suurendada tütarde enesekindlust ning tugevdada sidemeid ema ja tütre vahel.

1.5 Seksuaalteemade käsitlused Eesti uurimistöodes ja kirjanduses

Antud magistr töö autorile teadaolevalt ei ole Eestis varasemalt läbiviidud uuringuid tütarlaste ja emade seksuaalteemadega seonduvast infokäitumisest ning nende omavahelisest suhtlusest.

Seetõttu on antud alapeatükis välja toodud Eestis läbiviidud uuringud ja artiklid, mis on seotud, infokäitumisega seksuaaltervise valdkonnas, vanemate hoiakute ja rolliga lapse seksuaalses arengus ning uuringutega seksuaalhariduse valdkonnas.

Reproduktiivtervist ja seksuaaltervist ning sellest teadmiseid ja infokäitumist on Hille Rätsep uurinud oma 2007. aasta magistritöös, kus keskenduti teismeliste. See magistritöö oli osa rahvusvahelisest REPROSTAT2 pilootprojektist, mille eesmärk oli erinevate maade põhjal töötada välja ühtsed indikaatorid, mis iseloomustavad seksuaaltervist ning mida saab kasutada edaspidi Euroopa Liidu kõikides liikmesmaades samaealiste monitoorimiseks. Antud uurimistöö eesmärk oli aga analüüsida Tartu linna gümnaasiumiõpilaste seksuaaltervisealaseid teadmiseid ja infoallikaid; sõltuvusainete tarvitamise seost seksuaalkäitumisega ning reproduktiivmeditsiini teenuste kasutamist ja teadmisi klamüüdiast. Uurimus viidi läbi ankeetküsitluse teel ning oli anonüümne

Magistritöö valimi moodustasid 439, 15-20 aastast noort, kes õppisid Tartu linna 10.-12. klassis. Uuringu tulemusel selgus, et seksuaaltervisealase informatsiooni põhilisteks infoallikateks on raamatud ja õpetaja ning tütarlaste puhul ema ja noormeeste puhul sõbrad. Leiti ka seos suitsetamise, alkoholi ja riskeeriva seksuaalkäitumisega. Rätsep väidab, et uurimistöö tulemustest lähtuvalt, on seksuaaltervisealastel teadmistel suur mõju riskantse seksuaalkäitumise vähendamisele ning ennetamisele. Samuti peab ta oluliseks nõustamise kättesaadavust teismeliste ning seksuaalhariduse järjepidevust koolis (Rätsep, 2007).

Infokäitumist ja selle seoseid seksuaalvaldkonnaga on uurinud ka Helgi Hilborn (2010) oma lõputöös "Teismelisena emaks. Teismeliste teadlikkus seksuaalsusest ja toimetulek emadusega teismeliste emade ja Kehra Gümnaasiumi 13-17 aastaste õpilaste näitel". Selle uurimistöö eesmärk oli anda ülevaade teismeliste õppurite ja emade teadmistest seksuaalvaldkonnas, suhtumisest varajasse emadusse ja kirjeldada teismeliste emade toimetulekut lapsevanema ülesannetega. Uuring viidi läbi koostöös 11 teismelise emaga ja 49 Kehra Gümnaasiumi 7.-10.klassi tütarlapsel. Täpsemalt on käesoleva magistritöö autor kajastanud selles uurimuses selgunud tulemusi infokäitumisest ja infoallikatest seksuaalvaldkonnas.

Hilborni (2010) uurimusest selgus, et põhilisteks infoallikatest seksuaalvaldkonnas on kool, ehk õpetajad ja seksuaalkasvatuse eriala spetsialistid ning kodu, kus teavitustööga tegeleb peamiselt ema, kuid pöörduakse info saamiseks ka õe poole. Sellele järgnesid sõbrad ja sõbrannad ning

meedia (ajalehed, ajakirjad, internet). Toodi välja, et sõpradega on nendel teemadel mugavam vestelda, kui vanematega ning ka meedia on hea moodus küsimustele vastuste saamiseks, ilma et peaks konkreetselt kellegi poole pöörduma. Viimase infoallika puhul aga toodi välja oht, et info ei pruugi olla usaldusväärne ja õige. Uuringust selgus, et kõige vähem kasutatakse infoallikana raamatuid. Selgus ka, et teismelistel on hirm seksuaalseid teemasid jutuks võtta, sest kardavad hukkamõistu ja kõrvaliste isikute sekkumist.

Teemad, mille kohta infot koolist ja kodust saadakse on peamiselt rasestumisvastased vahendid ning seksuaalvahekord. Oma teadmisi seksuaalteemadel, pidasid vastajad enamasti piisavaks, kuid anketeerimise tulemusel selgus, et lisaks eelnevatele teadmistele soovitakse saada rohkem teadmisi kaitsevahenditest, abordist, tagajärgedest, suguhaigustest, murdeest, seksuaalsuhetest ning rasedusest (Hilborn, 2010).

Lisaks sellele, et laps otsib infot mõnest infoallikast, et saada vastuseid enda küsimustele, mis puudutavad seksuaalteemasid, võib ka juhtuda, et teles või internetis nähtu jääb lihtsalt silma ning seetõttu on oluline uurida ka seda, kuidas meedia mängib rolli lapse seksuaalses arengus.

2015. aastal Helena Tiitum viinud läbi uurimistöö teemal “Lapsevanema ja meedia roll 6-7 aastase lapse seksuaalses arengus”. Selle uuringu eesmärk oli välja selgitada lapsevanemate teadmised lapse seksuaalsest arengust ning vanemate teadlikkus tänapäeva meedia mõjudest 6-7 aastase lapse seksuaalsele arengule.

Uurimistöö valimi moodustasid viie lasteaia 6-7 aastaste laste vanemad ning andmekogumismeetodina kasutati anketeerimist. Enne ankeetküsitluste laialijagamist viidi eelnevalt läbi ka pilootuuring ühe lapsevanemaga, mille tulemusel viidi küsimustikus läbi muudatused ja parandused. Lõplikult valminud ankeet saadeti lasteaia õpetajate poolt 189-le lapsevanemale, kellest vaid 34 saatis täidetud ankeedi tagasi. Täiendavalt jagas töö autor ankeeti ka Facebooki keskkonnas ning sai 81 täidetud ankeeti. Kokku seega 115 vastajat, kelle vastuseid analüüsiti kvantitatiivse uurimismeetodiga (Tiitum, 2015).

Uurimistöö tulemusena selgus, et teadmised lapse seksuaalsest arengust on head, kuid seksuaalkasvatuse juures ei pea nad oluliseks lapse tervist vaid seksuaalse riskikäitumise ennetamist. Lapsevanemad tõid välja ka selle, et soovivad lapsele olla esmaseks infoandjaks seksuaalsust puudutavates küsimustes ning mitte lasta meedial kogu tööd ära teha. On ka neid

vanemaid, kes ei tunne end sellistel teemadel vesteldes mugavalt ning võivad lapses tekitada hoopis ebakindlust (Tiitum, 2015).

Lapsevanemad on teadlikud ka meedia mõjudest ning on seetõttu seadnud televiisori vaatamisele ja arvuti kasutamisele piirangud, kuid vajadusel valmis lapsele lahti seletama sealt kuulnud ja nähtud ebaselget infot. On ka neid vanemaid, kes pole seadnud piiranguid ning ei leia ka, et peavad lapsele infot lahti seletama (Tiitum, 2015).

Viktoria Jakson uuris 2014. aastal oma lõputöös “Lastevanemate hoiakud eelkooliealiste laste seksuaalkasvatuse suhtes”, mida lapsevanem mõistab seksuaalkasvatuse all ning kuidas ta saab seda toetada. Valimi moodustasid Pärnu Lasteaed Päikesejänku lasteaia 83 lapsevanemat, kelle peres kasvab 3-7 aastane laps. Uurimuse jaoks koostati ankeetküsitlus, mis oli esitatud poolstruktureeritult.

Lõputöö eesmärk oli välja selgitada vanemate teadmised nende eelkooliealiste laste seksuaalarengust/kasvatusest ning see, kui oluliseks peavad lapsevanemad seksuaalarengu toetamist koolieelses eas. Vanemad peavad seksuaalkasvatust oluliseks, kuid hindavad oma teadmisi sellest liiga kõrgelt ning seetõttu ei toetata oma lapse seksuaalarengut piisavalt (Jakson, 2014).

Uurimusest selgus, et lapsevanemad teavad seksuaalkasvatuse olemusest, kuid väga paljud ei olnud teadlikud, millal algust tuleks teha. Arvati, et seksuaalkasvatusega tuleb alustada siis kui laps läheb kooli või kui on puberteedieas. Selgus ka, et lapsed küsivad seksuaalsete teemade kohta pigem vähe, kuid kui küsivad, siis vastavad vanemad neile enamasti koheselt. Uuringust selgus ka, et lapsevanemad peavad end antud valdkonnas pädevaks, kuid sooviksid siiski enesetäiendamiseks seksuaalkasvatusalaseid koolitusi (Jakson, 2014).

2014. aastal viis ka Ene Seil läbi uurimistöö teemal “Seksuaalne areng koolieelses eas- selle toetamine kodus ja lasteaias”. Selle uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate teadlikkus lapse seksuaalsuse kujunemisest ja nende roll seksuaalkasvatuses ning teadlikkus kaasaegsest infotehnoloogia mõjutustest lapse seksuaalsele arengule.

Valimi moodustamiseks kasutas Seil (2014) mugavusvalimit, pöördudes e-maili kaudu viie lasteaia direktori poole, et saada luba lasteaiaõpetajate intervjuerimiseks. Uuringus osalesid üheksa lasteaiaõpetajat Jõgevamaalt, Järvamaalt ja Viljandimaalt, kes töötavad või on töötanud 5-7 aastaste lastega. Lisaks intervjuudele, viidi läbi ka anonüümne ankeetküsitlus nende lasteaedade

lapsevanematega. Intervjuud ja ankeetküsitlused läbisid eelnevalt pilootuuringu, mis viidi läbi kahe lapsevanemaga ning mille tulemusel tehti nendes muudatused ja parandused.

Antud uurimistöö tulemusel selgus, et lasteaiaõpetajad vajavad täiendavaid koolitusi lapse seksuaalarengu ja seksuaalkasvatuse kohta koolieelses eas. Autorile üllatuslikult olid lapsevanemad lapse seksuaalsest arengust isegi teadlikumad ning vaid pooled vastanutest vajaksid enda sõnul täiendavaid koolitusi. Vanemad ei pea seksuaalteemasid tabuks ning on valmis lapsi toetama nende arengul ja olema eeskujuks (Seil, 2014).

Uurimistulemusena selgus ka see, et lapsevanemad ja lasteaiaõpetajad näevad tänapäeval meedias ohtu lapse maailmapildi kujunemisel, kui puudub kontroll ning see võib kujundada lapsele väärarusaamad soorollidest, positiivse minapildi kujunemisest ning tervetest suhetest. Seetõttu on Seili (2014) sõnul oluline lapsevanematel ja lasteaiaõpetajatel teadvustada selle teema olulisust, ning teha koostööd lapse arenguks seksuaalkasvatuse osas.

Kui eelkooliealiste laste puhul uuriti vanemate hoiakuid ja teadmisi seksuaalkasvatusest, siis Katriin Kütt uuris oma 2020. aasta uurimistöös hoopis noorte ootuseid seksuaalhariduse teemadel.

Kütti (2020) magistr töö “Noorte arusaam ja ootused seksuaalharidusest” eesmärk oli kirjeldada noorte mõistmist seksuaalharidusest ning nende ootustest seksuaalharidusele ning kaardistada seksuaalharidus noorte vaatepunktist. Selles uuringus osalemine oli rangelt vabatahtlik ning eeldas valmisolekut grupivestluseks.

Valimi moodustasid esialgselt 15-17 aastased noored põhikooli 9.klassist ja gümnaasiumi 10. ja 11. klassist, kellel riikliku õppekava kohaselt on seksuaalhariduse kogemus. Seoses 2020. aasta märtsis väljakuulutatud riikliku eriolukorraga, muutus valim ja grupivestluse läbiviimise viis. Uueks tingimuseks sai õpilaste võimekus ja valmisolek osaleda videokõnes tunniplaani väliselt. Lisaks suurendati võimalike osalejate hulka, vesteldes ka 8. ja 12. klassi õpilastega. Kütti (2020) uuringus osales kokku 14 noort viiest Harjumaa koolist, kes olid vanuses 14-18 ja jagunesid vastavalt kümme neidu ja neli noormeest.

Fookusgrupi arutelust selgus, et noored soovivad rohkem infot suhete ja emotsioonide arengu kohta ning sotsiaalsete ja kultuuriliste mõjutajate kohta. Samuti toodi välja, et perekond ei kannaks seksuaalhariduses põhirolli, sest tuntakse piinlikkust ja selleks et kooselu oleks meeldiv, eiratakse seksuaalsuse teemasid. Õpilased otsivad infot sageli ise, kuid tunnistasid, et sageli on vajalik katse-eksitusmeetod, et saada teada, mida tuleb võtta tõsiselt ning mida mitte (Kütt, 2020).

Arutelus toodi ka välja see, et õppeasutuses seatakse õppekavad pigem eksamiainete järgi ja seksuaalharidust peetakse vähemtähtsamaks ning sageli on ka õpetajad antud teemavaldkonnas end vähe ettevalmistanud ning seetõttu on õpilaste jaoks tervikpildi kokkupanemine seksuaalharidusest keeruline. Mõne õpilase jaoks on kool ainuke seksuaalhariduse pakkuja ning seetõttu on selle tähtsus eriti oluline (Kütt, 2020).

Kütti (2020) uurimisteema vajalikkust ja olulisust toetasid ka uuringus osalejate lapsevanemad, kes suhtusid antud uuringusse üdini positiivselt ning antud uuringut peeti avanguks, mille tulemustest saab luua uusi uurimishüpoteese ning nende tugevustest ja nõrkustest luua laiahaardelisemaid uurimusi.

Ka 2004. aastal Kai Parti, Made Laanpere, Kaja Rahu, Kai Haldre, Mati Rahu ja Helle Karro ja 2014. aastal Hedda Lippuse, Made Laanpere, Kai Parti, Inge Ringmetsa, Mati Rahu, Kai Haldre, Kärt Allvee ja Helle Karro poolt läbi viidud Eesti Naiste Tervise Uuringu käigus uuriti seksuaaleluga seotud teemade käsitlemist. 2004. aasta uuringus osales 5190 naist vanuses 16-45, kes olid jaotatud omakorda vanuserühmadesse: 16-25; 26-35; ja 36-44 aastat. 2014. aastal osales 5233 naist, samuti vanuses 16-44 ning jaotati omakorda vanusegruppidesse: 16-17; 18-24; 25-34 ning 35-44 aastat.

Seksuaalteemade käsitlemisest kodus pidas 2004. aastal piisavaks 18,7% vastanutest, kuid 2014. aastal oli sama näitaja tõusnud juba 32,7%-ni. Koolis käsitletud seksuaalteemasid peeti küllaldaseks vastavalt 31,9% (2004. aastal) ja 53,7% (2014. aastal). Mõlema uuritava aasta puhul toodi välja see, et sooviti seksuaaleluga seotud teemade käsitlemist rohkem koolis, kui kodus. Uuringuaastate võrdluses toodi välja ka vastanute keskmine esmaseksuaalvahekorra vanus, mis on 16,9 aastat (varasemas uuringus 17,7 aastat) ning märkimisväärselt 67,2%-lt 78,5%le tõusis ka rasestumisvastastevahendite kasutamine esmaseksuaalvahekorras. Selle uuringu tulemusel selgus, et seksuaalkäitumine on muutunud turvalisemaks ja rasestumisvastastevahendite kasutamine seksuaalvahekorras on märkimisväärselt tõusnud. Ka seksuaalteemadel vestlemisel kodus ja koolis on märgata tõusu, mis näitab seda, et tänapäeval jõuab seksuaalharidus peaaegu iga õpilaseni (Part et al., 2007; Lippus et al., 2015)

Seksuaalkasvatuse ja seksuaalhariduse teemal on seksuaalhariduse ekspert Kristina Birk-Vellemaa andnud 2020. aastal ajakirjale Pere ja Kodu intervjuu, kus räägib sellest, et lapsevanemad ei julge lapsega rääkida seksuaalteemadel ning kuidas see mõjutab last ja tema enesehinnangut ning edasist elu (Kallaste, 2020).

Vellemaa sõnul pelgavad vanemad lapsega rääkimist seksuaalteemadel, sest kardavad, et see tekitab lapses varajast huvi seksuaalsuse vastu, teadmata, et see võib viia neid seksuaalse minaga konflikti ning muuta haavatavamaks seksuaalse väärkohtlemise ees. Vanemate hirmuks on ka see, et ei osata lapse küsimustele vastata, kuid siis ongi võimalus otsida koos lapsega infot ning see on mõlemale hariv kogemus (Kallaste, 2020).

Seksuaalhariduse teemadel on inimesed Vellemaa arvates eksiarusaamal, sest usutakse, et seksuaalharidus käsitleb vaid seksi, kui selle alla kuuluvad tegelikult ka keha tundmaõppimine, suhted, lähedus, turvalisus ja identiteet. Lapsed kasvavad ülesse kirjus meediaruumis ning selles nähtu võib mõjutada nende arusaamasid ja väärtushinnanguid negatiivselt. Tihti taipavad vanemad rääkida nendest asjadest alles siis, kui on tekkinud konkreetne probleem või arusaamatus (Kallaste, 2020).

Uurimiskirjanduse ülevaatest selgus, et peamisteks infoallikateks seksuaalvaldkonnas on kool ja vanemad, eelkõige emad, kuid toodi välja ka meedia, sest selle allika puhul ei pea konkreetselt kellegi poole pöörduma ning raamatud. Koolist saadud teadmised ei ole aga teismeliste jaoks piisavad ning seetõttu otsivad nad täiendavalt informatsiooni internetist, kuid selles leiduvat infot ei saa noorte sõnul pidada alati usaldusväärseks ja õigeks ning vanemate sõnul võib see ohustada lapse maailmapildi kujunemist ja väärarusaamasid, minapildi kujunemist ning terveid suhteid. Teemad, mille kohta enamasti teismelised teadmisi otsivad on rasestumisvastased vahendid, suguhaigused ja seksuaalvahekord.

Vanemate arvamused seksuaalkasvatusest on erinevad, ning ka antud uurimustest selgus, et on vanemaid, kes ei julge vestelda enda lapsega seksuaalteemadel, sest kardavad, et ei oska vastata lapse küsimustele või kardavad, et see tekitab lapses varajast huvi seksuaalsuse vastu. Samuti arvavad mõned vanemad, et oluline on rääkida riskikäitumise ennetamisest, mitte tervisest. Ka vanus, millal oleks oluline lapsega seksuaalteemadel rääkida, tekitas mitmeid arvamusi. Oli vanemaid, kes arvasid, et lapsega peaks nendel teemadel vestlema juba koolieelses eas, oli neid kes arvasid, et nendel teemadel peaks vestlema, kui laps läheb kooli või on puberteedieas. Selgus ka, et vanemad sooviksid seksuaalteemade valdkonnas end täiendada.

2 Uurimistöö metoodika

Käesolevas peatükis antakse ülevaade uurimistöö eesmärgist ja uurimisküsimustest, uurimiskirjanduse ülevaate kirjeldamiseks läbiviidud infootsingust ning valimist. Samuti kirjeldatakse magistritöös kasutatavaid andmekogumis- ja andmeanalüüsi meetodeid ning andmekogumine ja -analüüsi eetilisi aspekte.

2.1 Uurimisprobleem

Eestis pole varasemalt läbiviidud uuringut, kus uuritakse infokäitumist seksuaalvaldkonnas, ema ja tütre vahelise suhtluse seoseid seksuaalkäitumisega ning nende ootusi seksuaaltervise ja -käitumise teemadel vestlemisele.

Töö autor leiab, et sellise uurimuse läbiviimine on vajalik noortele, et julgustada neid otsima informatsiooni seksuaalteemadel ning küsimuste korral pöörduma ka vanema poole. Samuti on selle uurimuse läbiviimine vajalik nii praegustele kui ka tulevastele emadele, kes ei ole enda tütreaga intiimsematel teemadel vestelnud ning pelgavad seda. Lisaks, oleks selle uurimuse läbiviimine julgustuseks ning eeskujuks teismeliste tütarlastele, kes ei julge enda vanematga seksuaalteemadel vestelda. See uurimistöö käsitleb infokäitumist seksuaalvaldkonnas ning tütarde ja emade ootusi ja mõtteid seksuaalteemadel vestlemisest ning võib olla informatiivne mõlemale osapoollele.

2.2 Eesmärk ja uurimisküsimused

Magistritöö eesmärk on välja selgitada, milline on emade ja tütarlaste seksuaalteemadega seonduv infokäitumine, millised on nende ootused seksuaalteemadel vestlemisele ning kuidas see mõjutab tütarlaste seksuaalkäitumist.

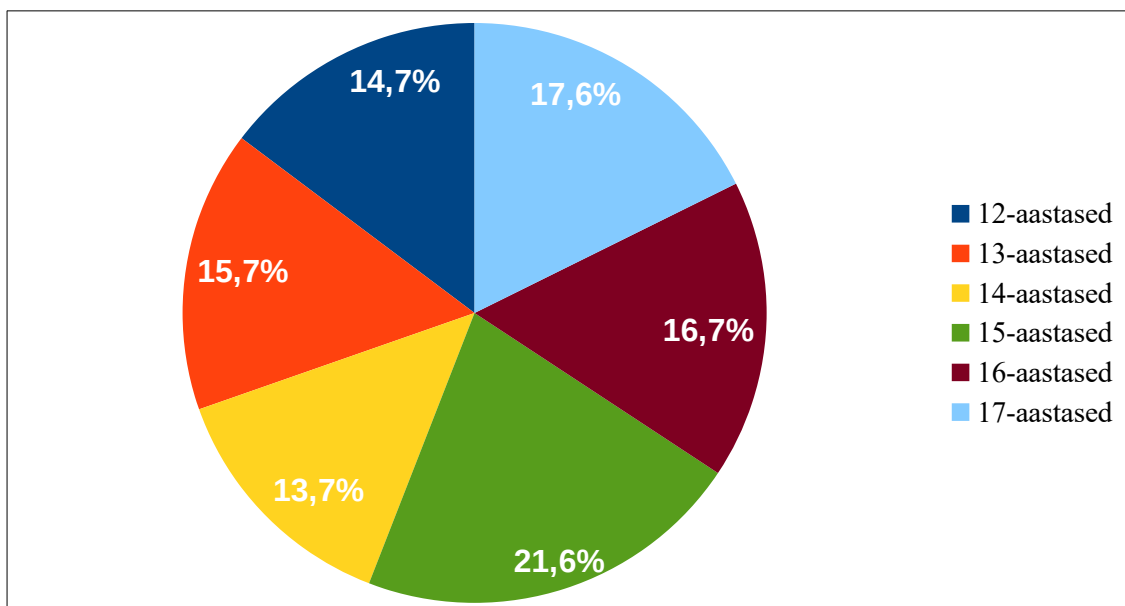
Magistritöö eesmärgist tulenevalt on püstitatud järgnevad uurimisküsimused:

1. Millistest allikatest saadakse seksuaaltervise kohta vajaminev info?
2. Millises vanuses on oluline rääkida seksuaalteemadel?
3. Millistel seksuaaltervise teemadel on oluline vestelda?
4. Kas ema ja tütre vaheline seksuaalteemadel vestlemine mõjutab tütarlapse seksuaalkäitumist?

2.3 Valimi moodustamine

Uurimistöö valimi moodustavad 12-17 aastased tütarlapsed, kes õpivad 6.-10. klassis. Valimi moodustavad just selles vanuses tütarlapsed, sest neil on olemas esmane kokkupuude seksuaalteemadega, olgu see siis koolis või menstruatsiooni tekkimisest tingituna. Lisaks hakkab sellises vanuses lapsi huvitama nende keha ning selle eest hoolitsemine.

Ankeetküsimustikule vastas kokku 102 tütarlast, kelle vanus jäi vahemikku 12-17 aastat. Vastajatest 14,7% (15) on 12-aastased, 15,7% (16) on 13-aastased, 13,7% (14) on 14-aastased, 21,6% (22) on 15-aastased, 16,7% (17) on 16-aastased ja 17,6% (18) on 17-aastased (vt Joonis 1).

Joonis 1. Ankeetküsimustikule vastanud tütarlaste vanuseline jaotus

Samuti kuuluvad valimisse 12 ema, kelle tütar on 12-17 aastane. Selle valimi valiku põhjuseks on tuua välja see, kuidas emad suhtuvad seksuaalteemadel vestlemisse ja kust pärinevad nende teadmised. Samuti see, et kas nad on oma tütardega seksuaalteemadel vestelnud ja millal peavad nad nendel teemadel vestlemist vajalikuks. Intervjueeritavad on märgitud antud magistritöös vastavalt E1-E12, et tagada nende anonüümsus.

Intervjuudes osales kokku 12 ema, kelle peres kasvab 12-17 aastane tütar. Intervjueeritavate vanused jäid vahemikku 33-50 (keskmise 40,6). Järgnevalt on välja toodud emade jaotus vastavalt nende vanusele ja lapse vanusele: E1 on 33-aastane ja tema tütar on 13-aastane; E2 on 42-aastane ja tema tütar on 16-aastane; E3 on 37-aastane ja tema tütar on 17-aastane; E4 on 35-aastane ja tema

tütar on 13-aastane; E5 on 39-aastane ja tema tütar on 13-aastane; E6 on 50-aastane ja tema tütar on 14-aastane; E7 on 47-aastane ja tema tütar on 12-aastane; E8 on 35-aastane ja tema tütar on 12-aastane; E9 on 44-aastane ja tema tütar on 15-aastane; E10 on 49-aastane ja tema tütar on 15-aastane; E11 on 39-aastane ja tema tütar on 14-aastane; E12 on 37-aastane ja tema tütar on 14-aastane.

2.4 Pilootuuring

Magistritöö põhiuuringule eelnes pilootuuring, mis viidi läbi ajavahemikul 29.03.2021-04.04.2021 ning milles osalesid Tallinna Õismäe Gümnaasiumi 6.-10.klasside tütarlapsed. Pilootuuring saadeti Tallinna Õismäe Gümnaasiumi kuuenda, seitsmenda kaheksanda, üheksanda ja kümnenenda klassi klassijuhatajatele, et nad edastaksid küsimustiku õpilastele edasi. Pilootuuring koosnes Google Docsis koostatud ankeetküsitlusest, milles oli kaks küsimust üldandmete kohta (vanus ja klass) ning 15 küsimust seksuaalteemade kohta. Pilootuuringust osa võtnud tütarlapsed osalesid hiljem ka põhiuuringus. Pilootuuringu eesmärgiks oli selgitada, kas küsimused on arusaadavad ning kas nende küsimuste vastused võimaldavad vastata ka magistritöös seatud uurimisküsimustele.

Pilootuuringule vastas kokku kaheksa õpilast. Nende vastuste põhjal jäeti küsimustikust välja kolm küsimust, mis puudutasid seksuaalvahekorda, sest need olid antud uurimistöö puhul ebaolulised ja kohati isiklikud. Küsitluse puhul muudeti ka küsimused kohustuslikuks, et oleks võimalik saada vastuseid, et neid hiljem analüüsida. Samuti muudeti pilootküsimustiku vastuste vähesuse tõttu magistritöö valimit, mille pidid algselt moodustama Tallinna Õismäe Gümnaasiumi 6.-10. klasside kõik paralleelklasside tütarlapsed, et viia läbi uurimus gümnaasiumi näitel, kus magistritöö autor ise õppis.

Ka intervjuu puhul viidi läbi pilootintervjuu, et välja selgitada, kas küsimustest saadakse piisavalt aru ning kas vastuste põhjal saab vastata magistritöö uurimisküsimustele, lähtudes töö eesmärgist. Pilootintervjuule vastamise ajavahemikuks oli 30.03-04.04.2021 ning need viidi läbi e-posti vahendusel. Valimi moodustasid kaks Tallinna Õismäe Gümnaasiumis õppivate 12- ja 13-aastase tütarlapse ema. Emade kontaktid saadi tuttavate vahendusel. Pilootintervjuu läbiviimise tulemusena muudeti küsimuste ülesehitust, eemaldati eesnime küsimus ning lisati küsimus “Millistel teemadel olete ise algatanud lapsega vestlusi seksuaalteemadel?”.

Pilootuuringu läbiviimine oli väga oluline ning vajalik, et viia läbi vajalikud muudatused ja täiustused uurimistöö parendamiseks.

2.5 Andmekogumise meetodid

Magistritöö läbiviimiseks kasutati kombineeritult kvalitatiivset ja kvantitatiivset uurimismeetodit. Andmete kogumiseks koostati Google Docs veebikeskkonnas valikvastustega ankeetküsimustik (vt Lisa 1), mis koosnes 12st küsimusest. Küsimustik saadeti Tallinna Õismäe Gümnaasiumi 6.-10. klasside klassijuhatajatele, et need edastaksid küsimustiku oma klassi tütarlastele. Samuti jagati küsimustikku autori Facebooki ajajoonel, kus kõigil oli võimalik seda omakorda laiali jagada. Küsimusik postitati ka järgnevasse Facebook-i gruppidesse: Tervis, Õismäe elanike teated, Tallinna Õismäe Gümnaasium, Teadlik seksuaalsus, Naistevägi, Naiselikkus ja seksuaalsus.

Uurimistöö käigus viidi läbi 12 intervjuud emadega, kellel on 12-17-aastane tütar. Struktureeritud intervjuu koosnes 11-st küsimusest (vt Lisa 2) ning viidi läbi e-posti vahendusel. Esialgelt oli planeeritud intervjuud läbi viia lähikohtumistena ja heli salvestada diktofoniga, kuid seoses COVID-19 viirusest põhjustatud eriolukorra tõttu ja teema delikaatsusest tingitult, viidi intervjuud läbi e-posti vahendusel. Intervjuus osalejad leiti samuti Facebook-i gruppide kaudu, aga ka tuttavate kaudu. Ankeetküsimustiku jagamisel kirjutasin ka täiendusena juurde, et kui on emasid, kellel on 12-17-aastane tütar ja kes sooviksid osaleda samuti uuringus, et nad võtaksid autoriga ühendust.

Uurimistöö autor leiab, et sellise kombineeritud uurimismeetodi kasutamine on vajalik, et saada mõlema osapoole arvamus seksuaalteemadel vestlemisest, infoallikatest ning selle mõjutustest.

2.6 Andmeanalüüsi meetodid

Andmeanalüüsiks kasutatakse kirjeldavat statistikat ja sisuanalüüsi.

Ankeetküsitluste vastuste analüüsimiseks on kasutatud keskkonda Google forms, mis võimaldab saadud tulemused laadida alla Microsoft Exceli tabelarvutus- ja tabeltöötlusprogrammi. Ankeetküsitluse vastuste analüüsi tulemusi illustreeritakse diagrammidega. Avatud küsimuste ja valikvastustega küsimuste vastuste puhul leiti ühesugused vastused ning esitati need protsentuaalselt. Ankeetküsimustiku tulemused on jaotatud erinevateks alapeatükkideks: Tütarlaste arvamus seksuaalervisest ja seksuaalkasvatusest; Seksuaalteemade infoallikad; Seksuaalteemade infootsingu ajend; Emaga seksuaalteemadel vestlemine; Tütarlaste arvamus seksuaalteemade teadmiste piisavusest; Infovajadus seksuaalteemadel; Tütarlaste arvamus seksuaalteemadel vestlemise mõjust.

Intervjuude analüüsi puhul esitatakse intervjueeritavate vastustest kokkuvõtted, ning tööd ilmestatakse intervjuu tsitaatidega. Tsitaadid esitatakse kaldkirjas, et eristada neid autori oma tekstist. Analüüsitekstis vahelduvad tsitaadid ja autori oma tekst (Kalmus et al., 2015). Intervjuu tulemused on esitatud järgnevates alapeatükkides: Intervjueeritud emade arvamused ja teadmised seksuaalkasvatusest ja -tervisest; Seksuaalteemade infoallikad; Tütrega seksuaaltervise ja -käitumise teemadel vestlemine; Emade arvamus seksuaalteemade vestlemise mõjust lapse seksuaalkäitumisele.

Saadud tulemusi võrreldakse omavahel ning uurimiskirjanduse peatükis välja toodud uurimistulemustega, et teha nendest järeldusi.

2.7 Andmekogumise ja -analüüsi eetilised aspektid

Ankeetküsimustikule vastamine oli vabatahtlik ning küsimustiku alguses oli vastajate jaoks kirjeldatud töö eesmärki, et oleks arusaam, millises uuringus täpsemalt osaletakse. Vastajate andmetest sooviti vaid nende vanust ja klassi, kus nad õpivad, kuid saadud tulemusi pole võimalik seostada ühegi kindla isikuga seega nende anonüümsus on kindlalt tagatud. Ankeetküsimustiku küsimustele vastamine oli kohustuslik, kuid vastajal oli õigus ankeetküsimustikule vastamisest igal hetkel loobuda.

Intervjuudes osalemiseks saadeti soovi avaldanud vastajatele autori andmed ja töö eesmärk ning uurimisküsimused e-mailile, et intervjueeritavatel tekiks arusaam intervjuu sisust ning vajadusel õigus intervjuust loobuda. Samuti nagu tagati ankeetküsitluse puhul vastanute anonüümsus, kehtib see ka intervjueeritavate puhul ning saadud vastuseid pole võimalik siduda konkreetse isikuga ning tulemuste analüüsimisel ei ole kirjeldatud eraldi ühegi konkreetse isiku vastuseid.

Käesolev alapeatükk andis ülevaate eetilistest aspektidest, mida autor on võtnud arvesse uuringutulemuste hankimiseks, kogumiseks ja analüüsimiseks.

Antud peatükis anti ülevaade uurimisprobleemist, eesmärgist ja uurimisküsimustest, valimi moodustamisest, läbiviidud pilootuuringust, andmekogumise ja -analüüsi meetoditest ning eetilistest aspektidest. Autori hinnangul on antud andmekogumise ja -analüüsi meetodid vajalikud, et tulemustes kajastuksid mõlema osapoole arvamused.

3 Uurimistulemused

Käesolevas peatükis on välja toodud uurimistöö raames läbiviidud ankeetküsimustiku ja intervjuude analüüsi tulemused. Peatükk on jaotatud alapeatükkideks “Ankeetküsimustiku analüüsi tulemused” ja “Intervjuude analüüsi tulemused”, mis on jaotatud omakorda alapeatükkideks.

3.1 Ankeetküsimustiku analüüsi tulemused

Antud alapeatükis on kirjeldatud ankeetküsimustiku kaudu saadud vastuste analüüsi tulemusi seoses seksuaalteemade ja infokäitumisega. Ankeetküsimustikule vastas kokku 102 tütarlast. Tulemuste paremaks mõistmiseks on teksti illustreeritud sektor- ja tulpdiaagrammidega.

3.1.1 Tütarlaste arvamused seksuaaltervisest ja seksuaalkasvatusest

12-17 aastastelt tütarlastelt sai küsitud, et mis seostub neile sõnaga seksuaaltervis. Küsimusele vastamine toimus vabas vormis ning kõige rohkem, ehk 29,4% (30) vastanutest ütles, et seksuaaltervis on enda tervise eest hoolitsemine ja suguhaiguste vältimine, selle järgnes 16,7% (17) kaitsevahendite kasutamine ning 13,8% (14) vastas, et seksuaaltervis on see, kui tunned end kehaliselt, emotsionaalselt ja vaimselt hästi ja suhtud seksuaalsuhtesse positiivselt. Vastanutest 10,8% (11) arvas, et seksuaaltervis on turvaline seksuaalvahekord ning 8,8% (9) leiab, et seksuaaltervis on enda tervise eest hoolitsemine ja arsti juures kontrollis käimine. 6,8% (7) ei saanud antud küsimusele üldse vastata. Võrdselt 3,9% (4) arvas, et seksuaaltervis on seksuaalsed plaanid kellegagi; menstruatsioon ja suguhaigused. Võrdselt 2,9% (3) vastati, et seksuaaltervis on positiivne suhtumine seksuaalsusesse ja seksuaalsuhtesse; suguelundkonna tundmine ja seksuaalteadlikkus; füüsiline tervis. 2% (2) vastanutest vastas, et seksuaaltervis on muutused murdeas.

Vastanutelt küsiti, et mida tähendab nende jaoks sõna seksuaalkasvatus. Kõige rohkem, ehk 24,5% (25) vastajatest ütles, et seksuaalkasvatus on kodus ja koolis õpetatu seksuaalteemadest ning seksuaalsusest, sellele järgnes 19,6% (20) vastus, et seksuaalkasvatus on vanemate õpetus seksuaalteemadel. Kolmandana, ehk 11,8% (12) toodi välja, et see on seksuaalsuse, kaitsevahendite ja anatoomiaga seotud teemade valdkonnas teadmiste edastamine. 7,8% (8) vastanutest arvas, et tegu on seksuaalteemadel rääkimisega, 4,9% (5) arvas, et see tähendab seda, et otsustad ise oma keha üle ja kes seda võib puutuda, 3,9% (4) pakkusid, et seksuaalkasvatus on see, kui laps oskab

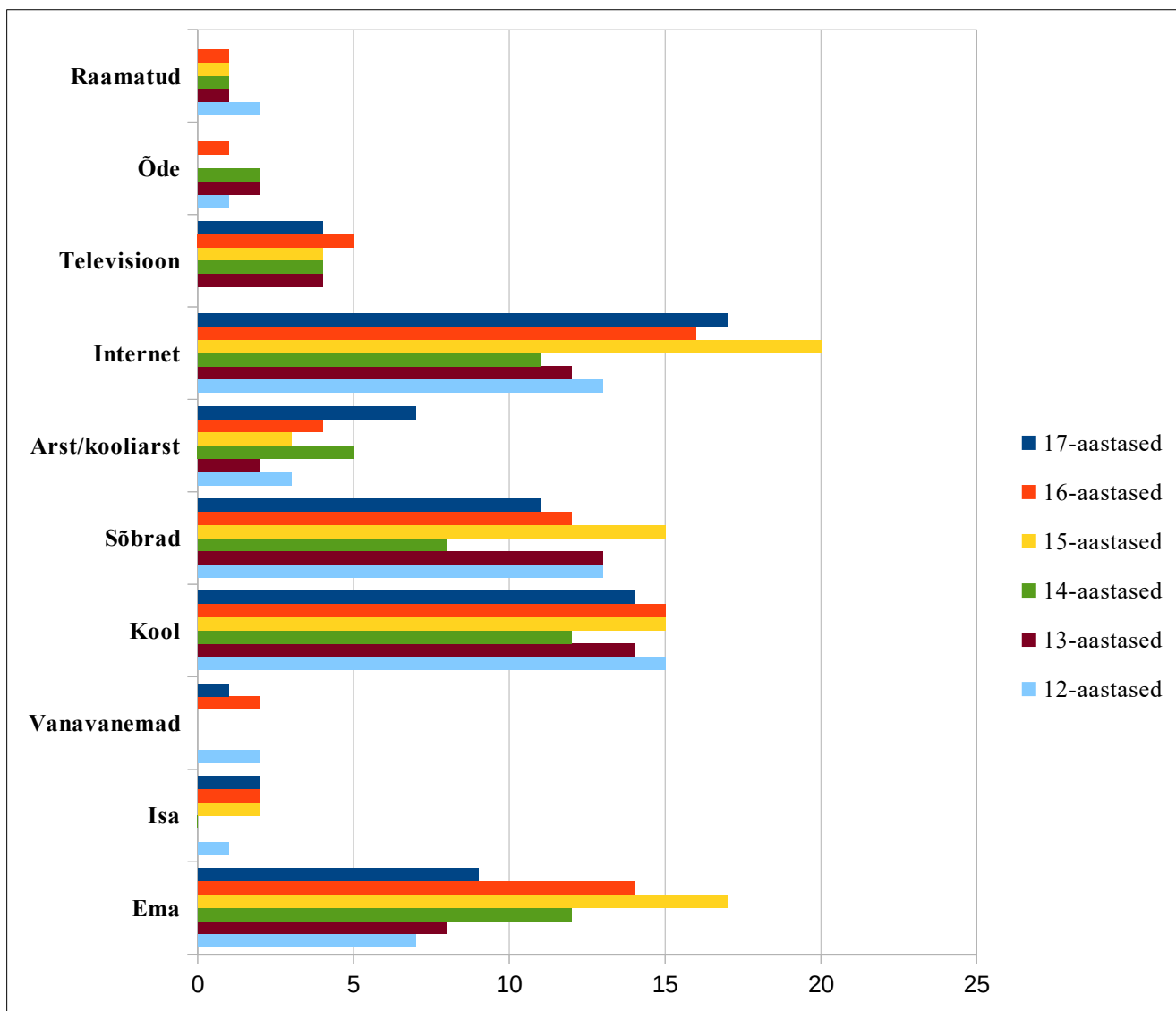
käituda suhetes ja on teadlik seksuaalkäitumisest. Samuti arvasid 3,9% (4) vastajatest, et seksuaalkasvatus on teadlikkus seksuaalelust ja selle normaalsusest, 3,9% (4) vastajatest, et see on kehaline ja vaimne areng ning 3,9% (4) vastajatest, et see on hoiakud, väärtused, suhted ja enesehinnangu kujunemine. 2,9% (3) vastajatest pakkusid, et seksuaalkasvatus on osa arengust ja kasvamisest, mis on meiega sünnist surmani ja 2,9% (3) vastajatest arvasid, et see on tervisliku seksuaalelu õpetus. 2% (2) vastajatest arvasid, et seksuaalkasvatus on enda ja partneri austamine ja 2% (2) vastajatest arvasid, et see on ohutusest ja kaitsevahenditest rääkimine. 2% (2) vastas ka, et ei oska seksuaalkasvatuse mõistet lahti seletada. 1% (1) vastanutest arvas, et see on sõbrannadega kogemuste jagamine ja sellest õppimine, 1% (1) arvas, et see on vanemate räägitud tunnetest ja seksist ning 1% (1) vastajatest ütles, et see on teadlikkus teha vahet õigel ja valel.

3.1.2 Seksuaalteemade infoallikad

Küsimuse puhul “Millistest allikatest oled saanud informatsiooni seksuaalteemade kohta?”, oli võimalik valida mitu vastusevarianti (vt Joonis 2). Valikuvarianti “ema”, valisid 65,7% (67) vastajatest, kellest seitse olid 12-aastased, kaheksa 13-aastased, 12 olid 14-aastased, 17 olid 15-aastased, 14 olid 16-aastased ja 9 olid 17-aastased. Vastusevarianti “isa” valisid ainult 6,9% (7) vastajatest, kellest üks oli 12-aastane ja kaks 15-aastast, kaks 16-aastast ja kaks 17-aastast. Vanavanemate poole on seksuaalteemade poole pöördunud 4,9% (5) vastanutest - kaks 12-aastast ja 16-aastast ning üks 17-aastane. Kooli on infoallikana valinud 83,3% (85) vastanutest, kellest 15 on 12-aastased, 15 on 15-aastased ja 15 on 16-aastased, 14 on 13-aastased ja 14 on 17-aastased ning 12 on 14-aastased. Vastusevariandi “sõbrad” valisid 70,6% (72) vastanutest. 15 vastajat nendest olid 15-aastased, 13 vastajat oli vanuses 12 ja 13 vastajat oli vanuses 13, 12 vastajat oli 16-aastaste seas ning 12 vastajat olid vanuses 17-aastast ja kaheksa vastajat vanuses 14-aastast.

Seksuaalteemade allikate loetelusse kuulus ka vastusevariant “Arst/kooliarst”, mida valisid kokku 23,5% (24) vastajatest. Seitse vastajat olid vanuses 17-aastast, viis vastajat vanuses 14-aastast, neli vastajat oli vanuses 16-aastast, kolm vastajat oli vanuses 12 ja kolm vastajat vanuses 15 ning kaks vastajat olid 13-aastased. Vastusevariandi “Internet” valisid 87,3% (89) vastanutest, kellest 20 olid 15-aastased, 17 olid 17-aastased, 16 olid 16-aastased, 13 olid 12-aastased, 12 olid 13-aastased ning 11 olid 14-aastased. Lisaks internetile oli vastusevariandina välja toodud ka “Televisioon”, mida valisid kokku 20,6% (21) vastajatest. Nendest viis vastajat olid 16-aastased, neli vastajat oli 13-aastased, neli vastajat 14-aastased, neli vastajat 15-aastased ja neli vastajat 17-aastased.

Vastajad pakkusid ka ise vastusevariante, millest üks oli vastusevariant “Õde”, mida tõid välja 5,9% (6) vastajat, kellest kaks vastajat olid 13-aastased ja kaks 14-aastased ning üks vastaja oli 12-aastane ja üks vastaja 16-aastane. Lisaks tõid 5,9% (6) vastajatest vastusevariandina “Raamatud”. Nendest kaks vastajat olid 12-aastased, üks vastaja 13-aastane, üks vastaja 14-aastane, üks vastaja 15-aastane ja üks vastaja 16-aastane. Raamatutest toodi ka näiteid: “Mina olen tüdruk”, “Neidude käekoti lektüür igaks hädaolukorraks” ja “Räägi mulle armastusest”.

Joonis 2. Seksuaalteemade infoallikad

Selle ankeetküsimustiku küsimuse põhjal saab järeldada, et 12-17 aastaste esmasteks infoallikateks on eelkõige internet, kool, sõbrad ja ema ning neile järgnevad väiksemal määral arst/kooliarst, televisioon, isa, õde, raamatud ja vanavanemad. 12-aastased on infoallikana välja toonud peamiselt

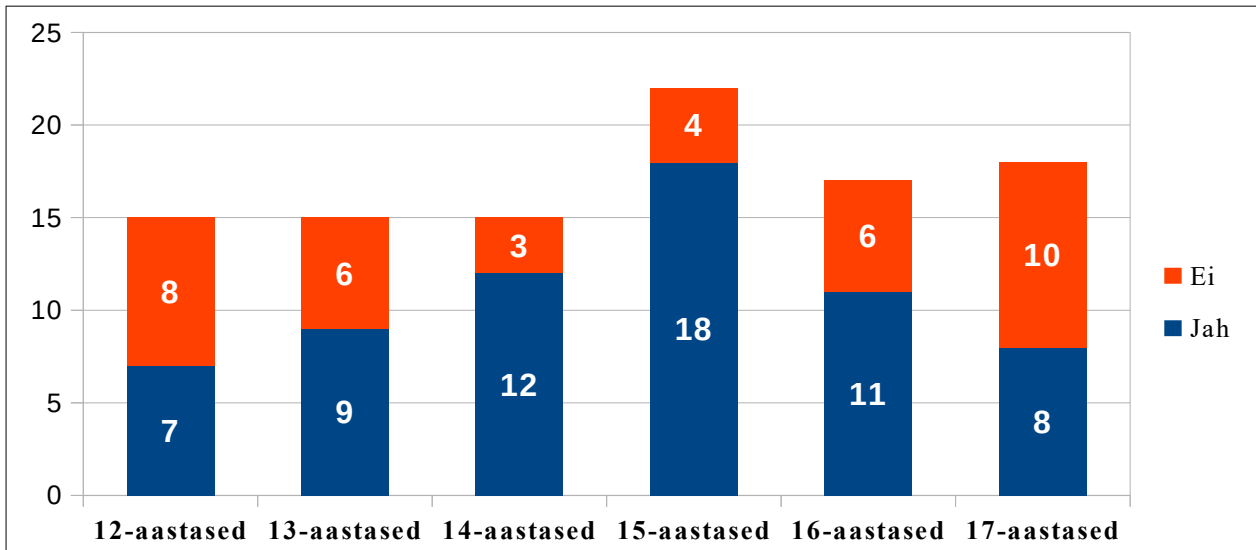
kooli, sõbrad ja interneti, 13-aastased on välja toonud kooli ja sõbrad ning interneti, 14-aastaste vastajate puhul oli enim pakutud variantideks ema, kool ja internet. 15-aastaste vastajate puhul olid infoallikatena välja toodud peamiselt internet, kool, sõbrad ja ema, 16-aastased tõid peamiste infoallikatena välja interneti, kooli, ema ja sõbrad ning 17-aastased pidasid seksuaalteemade peamisteks infoallikateks internetti, kooli ja sõpru.

3.1.3 Seksuaalteemade infootsingu ajend

Küsimusele “Mis ajendas Sind otsima informatsiooni seksuaalteemadel” sai vastata vabas vormis ning kõige rohkem, ehk 25,5% (26) vastajatest vastas, et neid ajendas informatsiooni otsima lihtsalt huvi, 15,7% (16) vastajatest väitis, et polegi otsinud informatsiooni seksuaalteemadel, 12,7% (13) vastajatest tõi välja ajendina kooli (kodutööd, koolis räägiti ning uuriti internetist juurde, jne). 11,7% (12) vastajatest tõi seksuaalteemade infootsingu ajendina välja menstruatsiooni alguse, 8,8% (9) vastajat pidas ajendiks teadmiste täiendamist. 6,9% (7) vastajatest otsis infot lihtsalt uudishimu pärast ning 6,9% (7) vastajatest ütlesid, et sõbrad ajendasid neid informatsiooni otsima. 4,9% (5) vastanutest tõi ajendina välja huvi vastaspoole vastu ja poiss-sõbra tekkimise, 2,9% (3) vastajatest tõi välja seksuaalse arengu ja kehalised muutused ning 1% (1) vastajaid nimetas ajendiks rasedust, 1% (1) vastajatest tõi ajendina välja esimese vahekorra ja 1% (1) vastajatest nimetas ajendina soovi saada ämmaemandaks.

3.1.4 Emaga seksuaalteemadel vestlemine

Küsimusele “Kas oled vestelnud emaga seksuaalteemadel”, vastati 63,7% (65) jaatavalt ning 36,3% (37) eitavalt. Nendest, kes vastasid jaatavalt, oli 12-aastaseid seitse vastajat, 13-aastaseid üheksa vastajat, 14-aastaseid 12 vastajat, 15-aastaseid 18 vastajat, 16-aastaseid 11 vastajat ja 17-aastaseid kaheksa vastajat (vt Joonis 3). Nendest, kes vastasid küsimusele aga eitavalt, nendest kaheksa oli 12-aastaseid, kuus oli 13-aastaseid, kolm oli 14-aastaseid, neli oli 15-aastaseid, kuus oli 16-aastaseid ja kümme oli 17-aastaseid.

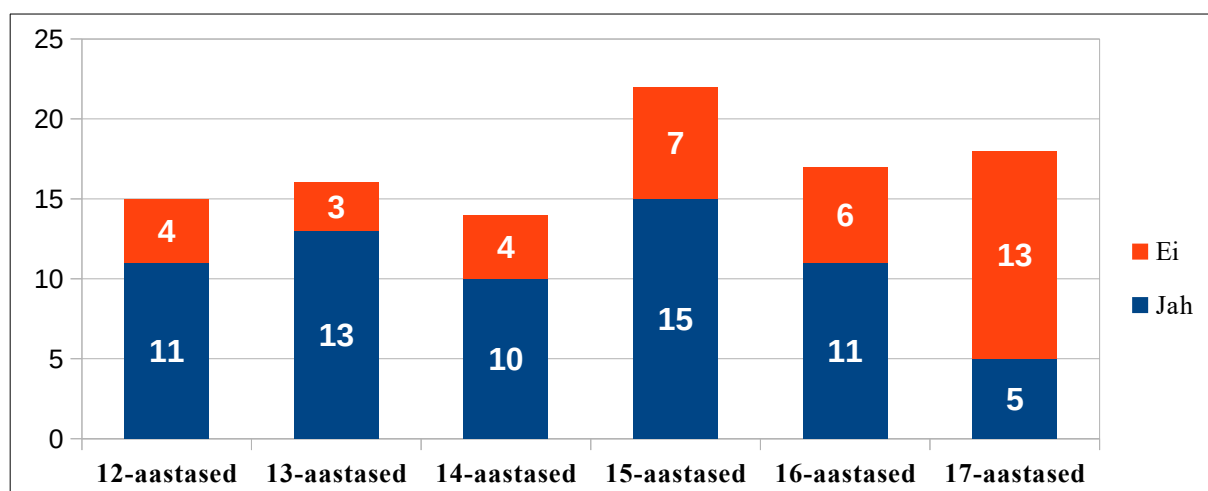

Joonis 3. “Kas oled vestelnud emaga seksuaalteemadel? Vastajate vanuseline jaotus.

Eelnevale ankeetküsimustiku küsimusele jaatavalt vastanud 63,7% (65) vastanutest vastasid ka küsimusele ” Millistel seksuaalteemadel oled emaga vestelnud?”. Nendest vastajatest 32,3% (21) vastasid, et on emaga rääkinud ainult menstruatsiooni teemadel, 20% (13) vastanutest ütles, et on emaga vestelnud kaitsevahenditest, suguhaigustest, seksuaalvahekorra ja menstruatsioonist. 12,3% (8) vastajatest on välja toonud seksuaalteemana esimese vahekorra ja 6,2% (4) vastajat on maininud, et vestlusteemaks on olnud rasestumisvastaseid vahendeid. 3,1% (2) vastajatest on teemadena välja toonud suguhaigused, 3,1% (2) vastanutest nimetanud vestlusteemaks pedofiiliat ja 3,1% (2) vastanutest tõid vestlusteemana välja naise ja mehe keha erisused. Samuti on 3,1% (2) vastajatest öelnud, et nad on emaga rääkinud kõikidel teemadel ning 3,1% (2) ei mäleta täpselt, millistel teemadel on räägitud. Jaatavalt vastanutest 1,5% (1) on vastasid, et emaga on räägitud seksuaalsest väärkohtlemisest, 1,5% (1) vastanutest on rääkinud kõigest peale seksuaalvahekorra, 1,5% (1) vastanutest on vestelnud ema kogemustest, 1,5% (1) vastanutest on vestelnud emaga rasedusest ning 1,5% (1) vastajatest tõi vestlusteemana välja vastassugupoolega läbikäimise.

Küsimusele “Kas Sinu jaoks on oluline, et ema räägiks Sinuga seksuaalteemadel?”, vastati 63,7% (65) jaatavalt ja 36,3% (37) eitavalt. Joonisel 5 on välja toodud vastajate, kes vastasid antud küsimusele, vanuseline jaotus (vt Joonis 4). Jaatavalt vastajatest 11 olid 12-aastased, 13 olid 13-aastased, 10 olid 14-aastased, 15 olid 15-aastased, 11 olid 16-aastased ja viis olid 17-aastased. Põhjendustena toodi näiteks, et pigem saaksid selle info oma emalt kui kuskilt internetist ning kui tekiks soov nendest teemadest rääkida, siis saaksid ema poole pöörduda, sest on teadmine, et sind toetatakse ja aidatakse. Samuti toodi välja see, et ema on esimene inimene, kelle poole peaks seksuaalteemade küsimustega pöörduma, sest see lähendab ema ja tüdruki ning tekitab turvatunde ja

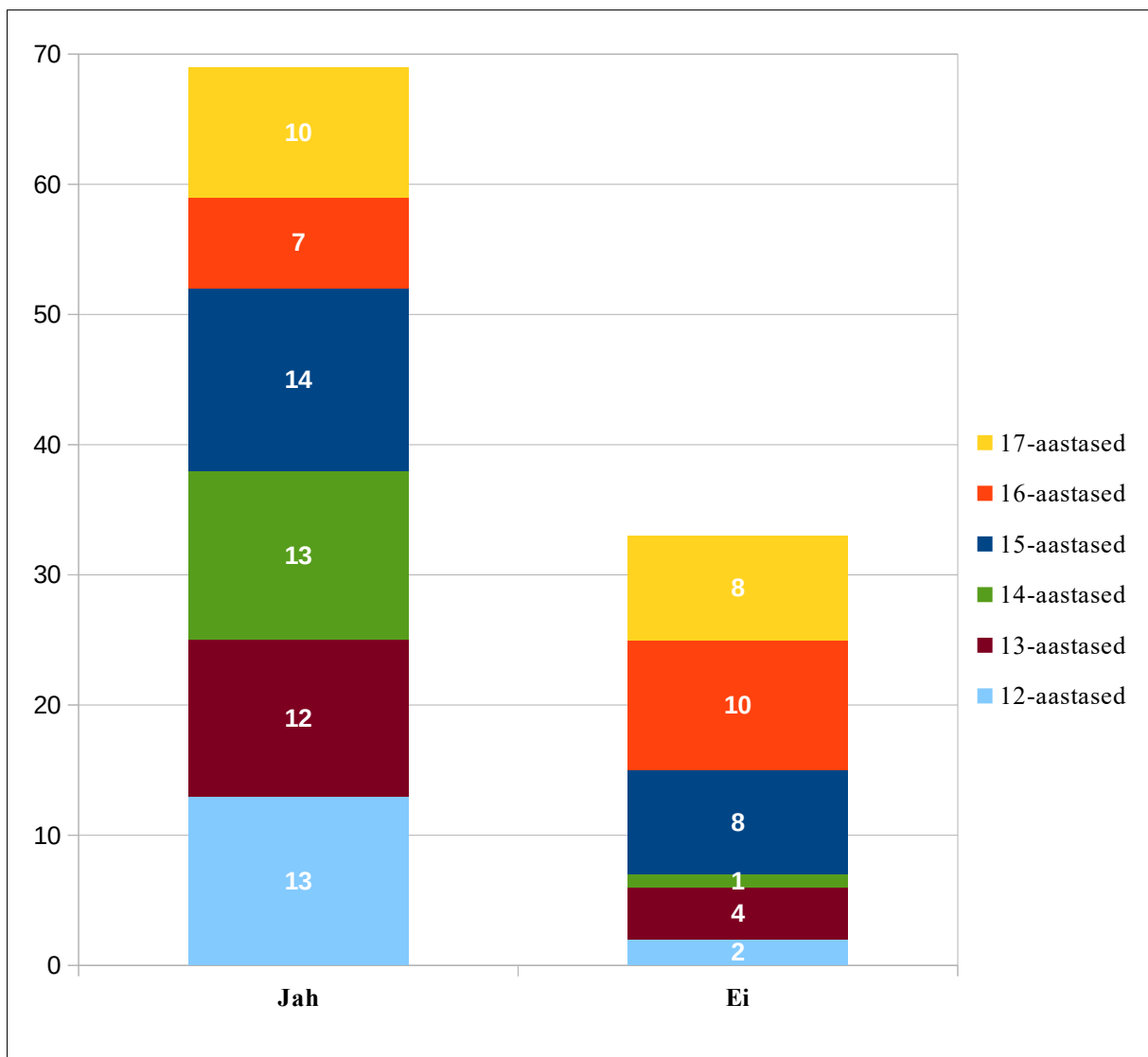
teadmise, mis on õige ja vale ning laps ei tunne end nendes küsimustes üksi. Vastanutest eitavalt vastasid neli 12-aastast, kolm 13-aastast, neli 14-aastast, seitse 15-aastast, kuus 16-aastast ning 13 17-aastast. Põhjendustena toodi välja, et ei suhelda eriti emaga või puudub lähedane suhe; nende teemade kohta uuritaks pigem internetist; mõlema osapoole jaoks oleks see ebamugav; pigem räägiks nendel teemadel sõpradega; huvipuudus selle teemavaldkonna vastu.

Joonis 4. “Kas Sinu jaoks on oluline, et ema räägiks Sinuga seksuaalteemadel?” vastajate vanuseline jaotus.

Uurimuses osalenud 12-17-aastastelt tütarlastelt sai ka uuritud, et kas seksuaalteemade üle arutamine on ebamugav või mitte. Vastajatest 67,6% (69) vastas, et seksuaalteemadest emaga arutamine tekitab ebamugavust, 32,4% (33) vastajat, aga pidas seda vestlust normaalseks. Joonisel 5 on välja toodud küsimuse “Kas emaga seksuaalteemade üle arutamine tekitab ebamugavust?” vastused vastavalt vanusele (vt Joonis 5). Seksuaalteemade üle arutamist pidasid ebamugavaks 12-aastaste seas 13 vastajat, 13-aastaste seas 12 vastajat, 14-aastaste seas 13 vastajat, 15-aastaste seas 14 vastajat, 16-aastaste seas seitse vastajat ja 17-aastaste seas kümme vastajat. Ebamugavuse põhjustena toodi välja järgmist: kardetakse küsida rumalaid küsimusi; liiga isiklik teema; ema maailmapilt ja arvamused ei ühti lapse omaga; tabuteema; ema ja tütre vahelise suhtluse puudumine; veider ja piinlik; usalduse puudumine.

Ebamugavaks ei pidanud seksuaalteemade üle vestlemist ainult 32,4% (33) vastajatest, kellest kaks olid 12-aastased, neli olid 13-aastased, üks oli 14-aastane, kaheksa olid 15-aastased, kümme olid 16-aastased ja kaheksa olid 17-aastased. Nende jaoks oli nendest teemadest rääkimine loomulik ja oluline ning tekitas pigem turvatunnet, kui emaga oli võimalik rääkida teemadest, mis on eluks vajalikud.

Joonis 5. “Kas emaga seksuaalteemade üle arutamine tekitab ebamugavust?”

Selle küsimuse vastustest saab järeldada, et seksuaalteemadest emaga arutamine on ebamugav pigem noorematele vastajatele ning mugavam vanematele vastajatele, kel on juba rohkem kogemusi ning need teadmised pakuvad neile rohkem huvi.

Küsimusele “Millises vanuses oleks vajalik vestelda emaga seksuaalteemadel?” vastati kõige enam, ehk 19,6% (20), et vanuses 13 oleks õige aeg rääkida seksuaalteemadel. Põhjendustena toodi välja järgmist: algavad kehalised muutused; esimene menstruatsioon; esimene poiss-sõber või huvi poiste vastu. Sellele järgnes 17,6% (18) vastajate arvamus, et seksuaalteemadel rääkimine võiks alata juba 10-aastaselt. Põhjendustena toodi järgmist: vaikselt võib huvi tekkida nende teemade vastu; koolis räägitakse seksuaalteemadel; varakult seletada, mis on õige ja mis väär. 12,7% (13) vastanutest arvasid, et õige aeg seksuaalteemadel emaga vestlemiseks on vanusevahemik 14-15 ja

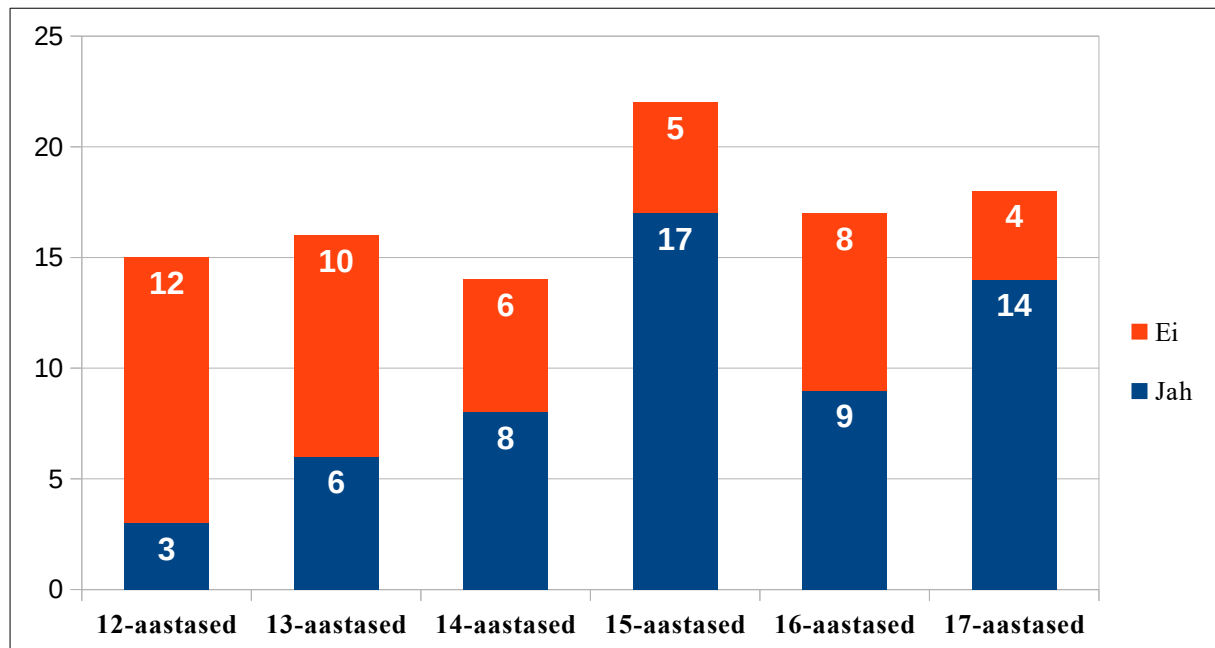
12,7% (13) vastanutest pakkusid vanusevahemikuks 15-16 aastat. Mõlemaid vanusevahemikke põhjendati sellega, et sel ajal võib tekkida esimene suhe ning seksuaalteemad hakkavad rohkem huvi pakkuma. 10,8% (11) vastajatest arvas, et õige vanus oleks 12. 7,9% (8) vastajat arvas, et seksuaalteemadel peaks emaga rääkima võimalikult varakult, ehk selleks polegi õiget vanusevahemikku, 6,9% (7) vastajatest aga arvas, et see vanus, mil seksuaalteemadel emaga vestelda, peaks olema 11 aastat, 4,9% (5) vastajat pakkus aga, et õige aeg nendel teemadel vestlemiseks on siis, kui hakkab menstruatsioon, 2,9% (3) vastajat arvas, et õige aeg selleks on siis kui tekib suurem huvi ning 2% (2) vastajatest pakkusid, et õige aeg on 7-9 aastaselt emaga nendel teemadel vestelda ning 2% (2) vastajatest pakkusid, et seksuaalteemadel tuleks vestelda enne seksuaalelu algust.

3.1.5 Tütarlaste arvamus seksuaalteemade teadmiste piisavusest

Uurimuses osalejatelt küsiti, et kas nende teadmised seksuaalkäitumisest ja seksuaaltervisest on piisavad või mitte. Selgus, et veidi üle poole vastajatest peab enda teadmisi piisavaks, ehk 55,9% (57) vastajatest, 44,1% (45) vastajatest peab oma teadmisi ebapiisavaks.

Kõige enam pidasid oma teadmisi piisavaks (vt Joonis 6) 17 vastajat, kes olid 15-aastased, neile järgnesid 14 vastajat, kes olid 17-aastased ja üheksa vastajat, kes olid 16-aastased. Veidi vähem olid oma teadmiste piisavuses kindlad 14-aastased, kelle seas oli kaheksa vastajat, 13-aastased, kelle seas oli kuus vastajat ja 12-aastased, kelle seas oli 3 vastajat. Oma teadmisi põhjendati sellega, et koolist ja sõpradelt on saadud piisavalt infot ning ka internetist on vajadusel juurde otsitud. Vastuseid põhjendati ka sellega, et oma vanuse kohta teatakse täpselt nii palju, kui on vaja teada ning kui tulevikus peaks tekkima küsimusi, siis saab alati juurde uurida. Üks vastaja põhjendas oma vastust sellega, et nende teemade peale oli kontrolltöö ning tulemus oli positiivne ja sellest tegi ta järelduse, et teadmised on piisavad.

Kõige ebapiisavamaks pidasid oma teadmisi seksuaalteemadel 12-aastased, keda oli kokku 12, neile järgnesid 13-aastased kümne vastajaga, 16-aastased 8 vastajaga, 14-aastased kuue vastajaga, 15-aastased viie vastajaga ning 17-aastased nelja vastajaga. Vastuseid põhjendati järgnevalt: alati on asju, millest võiks rohkem teada, koolis ei käsitleta neid teemasid piisavalt, teadmised on liiga pealiskaudsed, et pidada neid piisavaks ning need teemad ei paku veel huvi.

Joonis 6. “Kas Sinu teadmised seksuaalkäitumisest ja seksuaaltervisest on piisavad?”

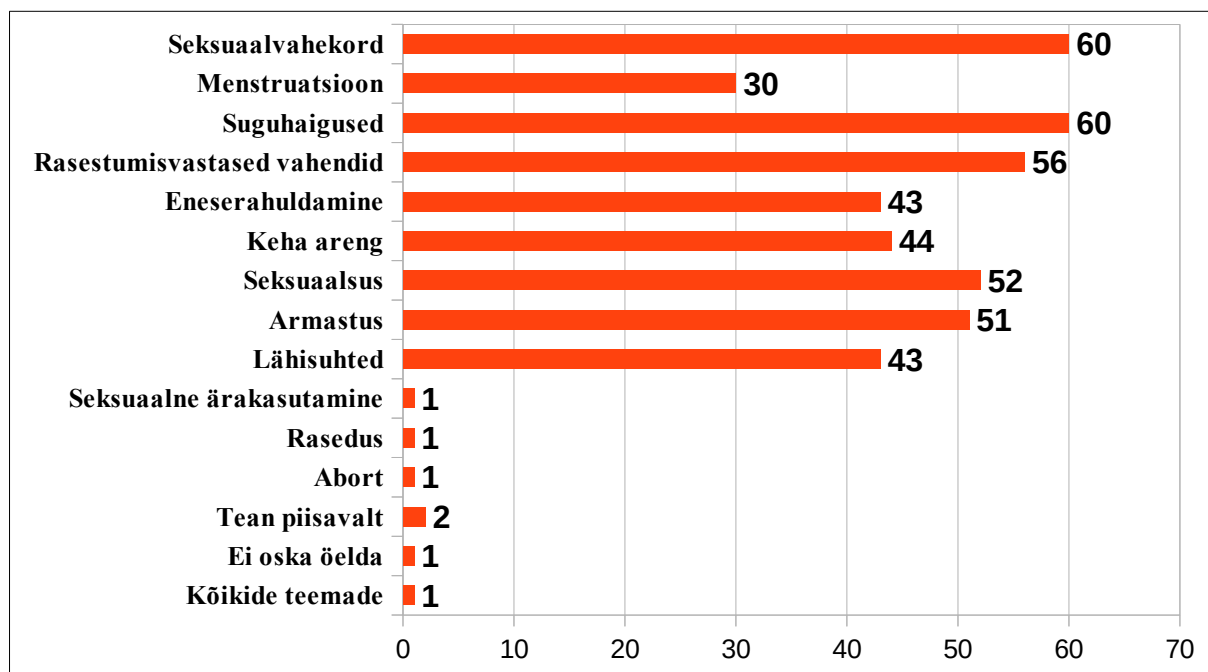
Ankeetküsitlusele vastanute vastustest saab järeldada, et 12- aastased ja 13-aastased peavad oma teadmisi ebapiisavaks, sest ei tunne seksuaalteemade vastu veel huvi ja teadmised on liiga pealiskaudsed, sest koolis ei käsitleta neid teemasid piisavalt. Kõige rohkem pidasid oma teadmisi enda vanuse kohta piisavaks 15-aastased ja 17-aastased, tuues põhjenduseks, et seksuaalteemadel on vesteldud sõpradega ning ka koolist on saadud teadmisi ning vajadusel internetist juurde otsitud.

3.1.6 Infovajadus seksuaalteemadel

Uurimuses osalenud 12-17-aastastelt tütarlastelt uuriti ka seda, et milliste seksuaalteemade kohta nad sooviksid rohkem infot saada. Antud küsimuse puhul oli võimalik valida mitu vastusevarianti (vt Joonis 7).

Selgus, et kõige enam soovitakse infot saada seksuaalvahekorra ja suguhaiguste kohta, mõlemat varianti valisid 60 vastajat. Sellele järgnes vastusevariant “rasestumisvastased vahendid”, mida valisid 56 vastajat, “seksuaalsus”, mida valisid 52 vastajat ja “armastus”, mida valisid 51 uuringus osalejat. 44 vastajat valisid vastuseks “keha areng”, 43 vastajat valis vastusevariandi “eneserahuldamine” ja 43 vastajat valisid variandi “lähisuhted”. 30 vastajat valisid ka vastusevariandi menstruatsioon. Selle küsimuse puhul oli ka variant “Muu”, kuhu sai kirjutada endale sobiva vastusevariandi. Seda võimalust kasutati üksikutel kordadel. Kaks vastajat lisis variandi, et on saanud juba piisavalt infot, üks vastaja pakkus variandiks seksuaalne ärakasutamine ja üks vastaja pakkus vastusevariandina rasedus ja üks vastaja pakkus variandi abort. Üks vastaja

ütles, et kõikidest teemadest oleks hea teada saada ning üks vastaja ütles, et ei oska öelda, milliste teemade kohta soovitakse rohkem infot.

Joonis 7. "Milliste seksuaalteemade kohta sooviksid rohkem infot?"

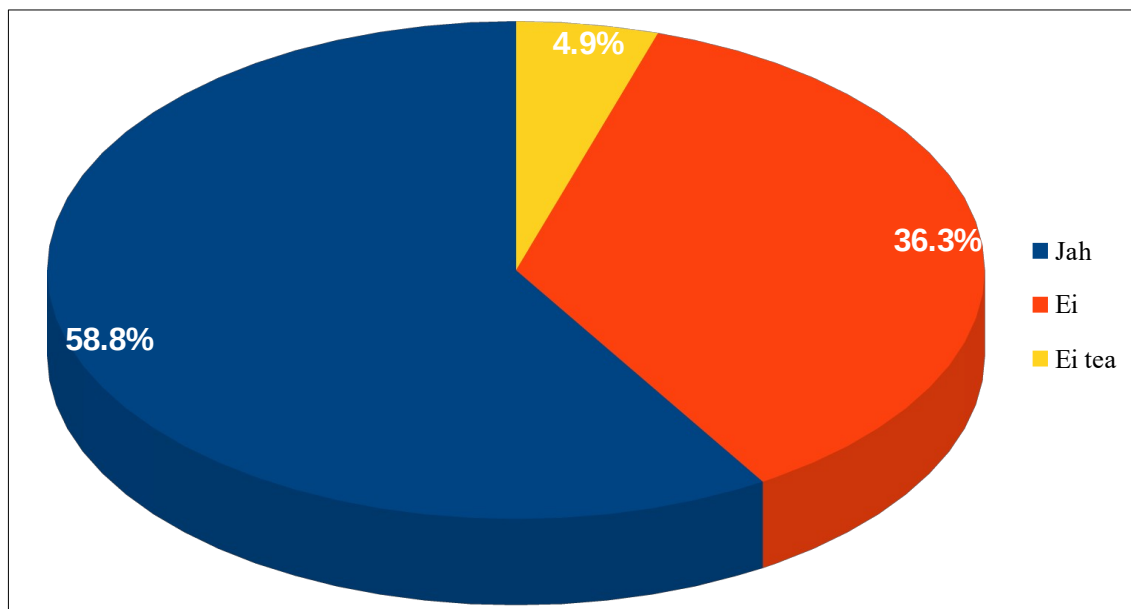
Selle küsimuse vastustest saab järeldada, et tegelikult soovitakse informatsiooni kõikide seksuaalteemade kohta ning väga väike osa vastajatest teab kõikide seksuaalteemade kohta kõike ning ei vaja lisainfot.

3.1.7 Tütarlaste arvamus seksuaalteemadel vestlemise mõjust

Tütarlastelt sai küsitud arvamust selle kohta, et kas nad tunnevad, et emaga vestlemine võib mõjutada seksuaalelu alguse edasilükkamist või üleüldist seksuaalkäitumist. Üle poole vastanutest, ehk 58,8% (60) uskus, et emaga vestlemine mõjutab seksuaalelu edasilükkamist või üleüldist seksuaalkäitumist. Vastajatest 36,3% (37) arvas, et emaga vestlemine ei mõjuta neid ning 4,9% (5) vastanutest vastasid "ei tea" (vt Joonis 8).

Need, kes vastasid jaatavalt, töid põhjendusteks järgmist: tekib usaldus ema ja tütre vahel; oled otsustes ja käitumises ettevaatlikum ja hoolikam; pidurdab seksuaalelu algust ja paneb tagajärgedele mõtlema; mõjutab üleüldist suhtumist seksuaalteemadest; õpid ema vigadest ja kogemustest; teadmine, et sul on inimene, kelle poole vajadusel pöörduda.

Eitavalt vastajad tõid põhjendusteks, et nad saavad vajaliku informatsiooni internetist, nad teevad oma otsused ise ning emaga vestlus oleks pigem keelav kui nõuandev.

Joonis 8. Kas tunned, et emaga vestlemine mõjutab seksuaalelu alguse edasilükkamist või üldiselt seksuaalkäitumist?

Tütarlapsed on emaga seksuaalteemadel vestlemise mõjust pigem positiivselt meelestatud ning usuvad, et suhtlus ema ja tütre vahel on lähendav ja tekitab usaldust ning annab võimaluse õppida ema kogemustest ja mõelda enne tegusid tagajärgele.

3.2 Intervjuude analüüsi tulemused

Antud alapeatükis esitatakse emadega läbiviidud struktureeritud intervjuude analüüsi tulemused. Intervjuusid oli kokku 12 ja need viidi läbi e-posti vahendusel ning nende väljavõtted on välja toodud tsitaatide kujul, et uuritavate mõtteid ja seisukohti võimalikult täpselt edasi anda. Tsitaadid on tekstis eristatud kursiivkirjas. Intervjueeritava nimed jäävad antud uurimuses anonüümseteks ning seetõttu on intervjueeritavad tähistatud tähega “E” ehk ema, ning vastavalt intervjueeritavale ka numbriga, näiteks: E1 või E12.

3.2.1 Intervjueeritavate arvamused ja teadmised seksuaalkasvatusest ja -tervisest

Esimese intervjuu küsimusega sooviti teada, et mida mõistavad emad sõna “seksuaalkasvatus” all. Toodi välja, et see on teadlikkus seksuaalsusest ning turvatunde, teadmiste ja selgituste jagamine

seksi ja partnerluse teemadel ning et see algab varasest lapsepõlvest ja kestab terve elu vältel. Rõhutati ka väärtuseid ja hoiakuid.

E2: *“Seksuaalkasvatus on inimese hoiakute ja väärtushinnangute kujundamine seksuaalsusesse. Puudutab erinevaid seksuaalsusega seotud teemasid, näiteks kehaehitus, lähisuhted, rasestumine, seksuaalvägivald. Arvan, et seksuaalkasvatuses on oluline roll lapsevanematel, koolil, sõpradel, sotsiaalmeedial.”*

E8: *“Seksuaalkasvatus on osa elust ning see saab alguse kodustest hoiakutest ja veendumustest, mis on õige ja mis on väär. Samuti on see õpetus nii lapsele kui ka täiskasvanule, et keha on Sinu oma ning ainult sina otsustad, kes ja kuidas seda puudutada võib.”*

E10: *“Seksuaalkasvatus on hoiakute ja väärtuste kogum, mida vanem lapsele eluteele kaasa annab.”*

Nende vastuste põhjal saab järeldada, et emad on teadlikud seksuaalkasvatusest ning on valmis enda lastele seda infot edasi jagama, et tagada neile turvaline elutee.

Emadelt küsiti ka sõna “seksuaaltervis” tähendust ning kõige enam toodi välja vaimset ja füüsilist tervist, E2: *“Seksuaaltervis hõlmab inimese kehalist, aga ka emotsionaalset ja vaimset tervist. Loomulikud-, terved- ja head suhted avaldavad positiivset mõju seksuaaltervisele. Seevastu negatiivsed kogemused ja halb kohtlemine seksuaalsuhetes (väärkohtlemine, puudub austus vms) kahjustab seksuaaltervist ja inimese üldist heaolu”*. Seksuaaltervise puhul rõhutati ka õigete valikute ja otsuste tegemist ning lugupidavat suhtumist oma kehasse ja suhetesse, E9: *“Seksuaaltervis on inimese rahulolu endaga, suutelisus olla õnnelik. Rahulolev ja õnnelik inimene omab terveid suhteid, väärtustab ennast ja oma lähedasi jne”*. Seksuaaltervise puhul toodi ka olulisena välja see, et inimene oskaks end kaitsta suguhaiguste ja soovimatu raseduse eest ning, et inimene suhtuks positiivselt enda seksuaalsusesse ja külastaks regulaarselt arsti.

3.2.2 Seksuaalteemade infoallikad

Küsimusele, et millistest allikatest pärinevad nende teadmised seksuaalkasvatuse- ja tervise kohta, oli erinevaid vastuseid. Kõige enam, ehk lausa kuus ema tõi välja, et infot on nad saanud seksuaaltervise ja -kasvatuse kohta nii internetist kui ka raamatutest, E6: *“Minu esimesed teadmised pärinevad raamatust “Avameelselt abielust” ning hiljem lisandusid teadmised internetist”*. Intervjueeritavad mainisid ka, et teadmisi on saanud koolist, kodust, sõpradelt ja tervishoiutöötajatelt ning üks ema tõi infoallikana välja vanaema, E8: *“Meie peres oli vanaema see,*

kes rääkis meiega väga avameelselt sellest, kuidas rasedusest hoiduda ja mis on lähisuhetes oluline”.

Emadelt sai ka küsitud, et millistest allikatest peaksid lapsed saama infot seksuaalteemade kohta ning vastused olid kõikidel sarnased. Rõhutati esmase infoallikana vanemaid, sest on hea kui esmalt saab neid teemasid arutada kõige lähedasema inimesega. Samuti toodi infoallikatena välja kool ja arst, sest seljuhul jagavad infot oma ala spetsialistid ning saab informatsiooni, mille jagamisel vanemad ei pruugi piisavalt pädevad olla.

E6: *“Arvan, et nendeks infoallikateks peaksid olema: vanemad, kool ja arst. Kui vanematega on hea ja usalduslik suhe, on väga tore, kui sellekohaseid teemasid saad arutada oma kõige lähedasemate inimestega. Koolis on aga olemas oma ala professionaalid, kes oskavad anda nõu milles vanemad ei pruugi nii pädevad olla. Arst- siin on tegemist spetsialistiga kes teab sellest valdkonnast peensusteni ja oskab kindlasti anda nõu ka keerulisemate probleemide puhul”.*

E7: *“Hea oleks infot saada nii vanematelt, koolist kui arstilt, sest kõigil on jagada mingisugust infot. Koolist saab esialgse info seksuaalteemade kohta, arstilt saab tervise ja haigustest hoidumise ja raseduse vältimise kohta info ning vanem toetab noort tüdrukut menstruatsiooni algades ja keha muutustega toimetulemisell”.*

E10: *“Seksuaalteemade kohta peaksid lapsed saama infot eelkõige vanematelt, aga ka koolist ja ala spetsialistidelt. Kui teadmisi jagavad need, keda saab usaldada, kui info on aus ja moonutamata, siis on lapse jaoks see parim, mis olla saab.”.*

Negatiivse infoallikana toodi välja internet, sest selles leiduvat infot on lapsel raske eristada ning teha vahet õigel ja vääril informatsioonil.

Eraldi uuriti intervjuueeritavatelt ka seda, et kas ja kuidas nemad oma emadega üldse vestlesid seksuaalteemadel. Kõik osalejad vastasid, et nende emad ei vestelnudki nendega seksuaalteemadel, kuid kui vesteldi, siis ainult menstruatsiooni teemadel. Toodi välja ka seda, et kui nemad noored olid, oli seksuaalteemadel rääkimine tabu ning põhjustas suurt ebamugavust, E2: *“Eriti ei vestelnudki, puudusid oskused ja pigem olid seksuaalsusega seotud teemad tabu. Mäletan, et kehalisi muutusi selgitati küll ja menstruatsiooni teemadel räägiti”.* Mõned intervjuueeritavad aga mainisid, et emaga seksuaalteemadel vestlemine oli ebamugav, kuid vanaemaga nendel teemadel rääkides, tunti end mugavamalt, E8: *“Emaga sai räägitud ainult menstruatsiooni teemadel. Muust rääkimine tundus tol ajal kuidagi veider ja väga ebamugav ning seetõttu oli nendel teemadel vanaemaga palju mugavam vestelda”.*

3.2.3 Lapsega seksuaaltervise ja -käitumise teemadel vestlemine

Küsimuse“Millises vanuses lapsega peaks rääkima seksuaaltervise ja -käitumise teemadel?” rõhutasid intervjueeritavad, et õige aeg on siis, kui lapsel tekivad endal küsimused ja huvi või kui rohkem hakatakse suhtlema vastassooga. Kindlat vanust tõid välja ainult pooled vastajatest. Mainiti, et õige oleks nendel teemadel vestelda 9-12-aastase lapsega, kui on menstruatsioon ja kehalised muutused algamas, kuid toodi ka välja vanusevahemikke 12-13 ja 14-15.

E7: “*Lapsele vanuses 14-15, sest selleks ajaks on lapsel tekkinud huvi ning võibolla käiakse ka rohkem poistega läbi. Parem karta kui kahetseda*”.

E8: “*Kindlat vanust ei oskagi välja tuua, üks esimene teema ongi kindlasti menstruatsioon ja sellega seonduv ning sellest edasi juba lähisuhted poistega ning sealt edasi kaitsevahendid. Igas vanuses peab lapsega selliseid asju arutama, seega usun, et alates 12-13 olekski normaalne pidada maha esimene vestlus ning sealt edasi aegajalt tütreka ka teistel seksuaalteemadel vestelda, et ta end ebamugavalt ei tunneks ja harjuks ära ja teaks, et saab minuga kõigest alati rääkida*”.

Samuti toodi välja seda, et lapsed on erinevad ning, et neid huvitavad erinevatel aegadel erinevad teemad ning seetõttu võib seksuaalteemadel rääkida ka juba lasteaialapsega, valides vanusest sõltuvalt sobiv informatsioon.

Vanem on lapsele eeskujuks ning sellest tulenevalt küsiti emadelt, et millistel seksuaalteemadel on nad ise algatanud vestlusi. Paar ema ütlesid, et nad polegi lastega nendel teemadel veel rääkinud, kuid on avatud suhtumisega, kui lapsed nende poole ise pöörduvad.

E8: “*Ise otseselt polegi teemasid algatanud, sest vahepeal tundub, et ta on veel liiga noor nendel teemadel rääkimiseks, kuid olen talle öelnud, et ta alati tuleks julgelt küsima, kui miskit huvitab ning siiani on ta seda varianti kasutanud. Eks aja jooksul, kui huviorbiiti satuvad poisid, peab nii mõningad teemad ülesse võtma*”.

E12: “*Ei olegi, minu lapse puhul leian, et veel liiga vara. Samas ta teab, et võib alati mistahes murega minu poole pöörduda*”.

Kehalised muutused, menstruatsioon, rasestumisvastased vahendid ja seksuaalsus, on need teemad, millest emad on peamiselt lastega vestelnud, E9: “*Ise olen algatanud teemasid, et rääkida menstruatsioonist, rasedusest hoidumisest ja vastutusest, hügieenist. Seksuaalne orientatsioon ja seksuaalvägivald on ka arutelu all olnud pigem siis, kui mõni skandaal on aset leidnud või meedias kajastatud*”.

Seksuaalteemadel vestlemisel ei ole ainult emad need, kes lapse poole peaksid pöörduma, vaid ka lapsed võivad olla teemaalgatajad. Sellest tulenevalt sai emadelt ka küsitud selle kohta, et ka nende tütreid on neile esitanud küsimusi seoses seksuaalteemadega. Mõned emad mainisid, et nende tütreid pole neile küsimusi esitanud, kuid nendel teemadel on siiski räägitud ja nende üle arutatud, E2: *“Otseselt küsimusi ei ole laps küsinud. Oleme mõne vestluse käigus sattunud arutlema tervise teemadel, rääkinud seksuaalsest orientatsioonist, seksuaalvägivallast, rasedusest”*.

Välja toodi ka seda, et laps pelgab seksuaalteemasid ning seetõttu pole tal ka julgust emale küsimusi esitada. Peamised küsimused, millega lapsed emade poole pöörduvad, on menstruatsiooni teemad ja poistega suhtlemine, E5: *“Lasteaiaaegalisena tekkis tütrele huvi poiste ja tüdrukute erinevuste kohta, siis sai natuke selgitatud. Hiljem esitas küsimusi menstruatsiooni kohta ja uuris minu kogemusi. Poistega suhtlemine on ka küsimusi esile toonud, et mis vanuses ja kui tõsine suhe oli”*. Ka koolist saadud teadmised on lastes tekitanud huvi ning see on neid ajendanud emadele küsimusi esitama, E8: *“Oleme rääkinud lapse eostamisest ja lapse sünnist, sest koolis räägiti neile sellest ning sellest seonduvalt tekkis tal ka kodus küsimusi”*.

Seksuaalteemadel rääkimine võib olla keeruline nii emale kui ka lapsele ning seetõttu sai intervjuueeritavalt küsitud probleemide kohta, mis kaasnevad seksuaalteemadel rääkimisega. Mitmed vastajad tõid välja seda, et see on ebamugav lapsele, aga mõnel juhul ka emale, E11: *“Ebamugavus nii mul, kui lapsel. Näen, et tal lihtsam lugeda ja saada teada sel teemal koolist tervisetundidest”*. Välja on toodud ka tänapäeva infoüleküllust, milles lapsel on kohati keeruline orienteeruda ning raske vahet teha õigel ja valel.

E5: *“Praegu on palju infot meediast ja internetist kättesaadav, lapsel pole erilist huvi ema “targutamist” kuulata”*.

E9: *“Internetiajastu ja infoküllus on minu arvates kohati probleem, sest selles ei suuda noor orienteeruda ja olulist ebaolulisest eristada. Lapsevanem ei suuda selles infokülluses lapse tähelepanu köita”*.

E10: *“Lapsed on minu arvates mõnes asjas juba targemad, kui vanemad ja info on neile kättesaadavam. Probleem ongi selles, et laps ei huvitu sellest, mis vanemal öelda on. Sõbrad, sotsiaalmeedia ja nutiseadmed on lapse jaoks A ja O”*.

Emad, kelle peres kasvab 12-13 aastane tütar, ütlesid et nende tütreid on veel nii lapsemeelsed, et neid ei huvita seksuaalteemad, ning kui need teemad ülesse võtta, siis oleks see lapse jaoks väga ebamugav, kuid peavad nendel teemadel rääkimist siiski oluliseks ning mida varem, seda parem,

E8: *“12-13 aastastel pole veel otseselt huvi sellistel teemadel rääkida ning seetõttu on need teemad nende jaoks ebamugavad ja rõvedad, kuid tulebki neile selgitada et see on elu osa ja mida varem saab nooruk enda teadmised, seda ettevaatlikum ta on”*. Oli ka neid emasid, kes väitsid, et seksuaalteemadel rääkimisel ei esine üldse probleeme.

Seksuaalteemasid puudutavaid vestlusi peaks lapsega läbi viima iga vanem, kuid intervjueeritavatelt sai küsitud täpsemalt, et milliseid seksuaalteemasid puudutavaid teemasid oleks oluline arutada. Peamiste teemadena toodi välja kehalised muutused, vabatahe, rasedusest hoidumine, haigused ja menstruatsioon, E6: *“Vajalikud seksuaalteemad oleksid keha areng ja sellega kaasnevad muutused, sugulisel teel levivad haigused ja rasedusest hoidumine”*. Oli ka neid emasid, kes mainisid, et pole kindlaid teemasid millest peaks rääkima ning et kõik teemad on olulised, ja pigem rääkida rohkem kui vähem ning vajadusel pöörduda ka spetsialisti poole, E9: *“Kõik seksuaalteemad on olulised, ühtki ei oska esile tuua ega välistada”*.

3.2.4 Emade arvamus seksuaalteemadel vestlemise mõjust lapse seksuaalkäitumisele

Küsimusele “Kuidas lapse ja vanema vaheline seksuaalteemadel vestlemine võib Teie arvates mõjutada noore tütarlapse seksuaalkäitumist”, olid kõik intervjueeritavate vastused positiivsed. Kõik intervjueeritavad usuvad, et tütardega seksuaalteemadel rääkimine mõjub hästi nii omavahelisele läbisaamisele ja annab julgustunde, et saab küsimustes ema poole pöörduda. Samuti muudab selline vestlus lapse teadlikumaks ja hindab oma keha ja oskab end vajadusel kaitsta. Näiteks vastasid intervjueeritavad järgnevalt:

E2: *“Teadlikkus on oluline, et noor oskaks ennast hoida, väärtustada. Seksuaalteemadel rääkimine kasvatab ka usaldust ema ja tütre vahel”*.

E7: *“Arvan, et mõjuks positiivselt ning paneks lapse mõtlema, mis on õige ja mis vale. Samuti nendel teemadel vestlemine kindlasti lähendaks lapse ja vanema suhet”*.

E8: *“Usun, et see parandab omavahelist läbisaamist ning annab lapsele julgustunde, et saab oma emaga nendel teemadel arutleda ning laps ei tee liiga rutakaid otsuseid ja hindab oma keha rohkem ja oskab end vajadusel kaitsta”*.

E9: *“Lapse ja vanema vestlused seksuaalteemadel on olulised mõlemale osapoolele, mõjutavad noore kujunemist ja usalduse tekkimist (õpib ennast väärtustama ja usaldama, lähisuhted jms). Enesehinnangut mõjutab samuti”*.

E10: *“Vastastikune usaldus ja positiivne mõju suhetele, kui laps ja vanem omavahel kõigest räägivad. Noore enesehinnang on kõrgem, tõekspidamised ja õiged väärtushinnangud saadakse ikka kodust kaasa”*.

Intervjueeritavate vastustest võib järeldada, et emad usuvad, et seksuaalteemadel rääkimine on vajalik, eelkõige selleks, et laps oleks teadlik ja oskaks enda eest seista, aga ka seetõttu, et hoida ema ja lapse suhted lähedasena ning teadvustada lapsele, et saab ema poole igas küsimuses pöörduda.

4 Arutelu

Käesolevas peatükis võrreldakse antud magistritöö uurimistulemusi kirjanduse ülevaatepeatükis käsitletud varasemate uuringute tulemustega Eestis ning välismaal.

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada, milline on emade ja tütarlaste seksuaalteemadega seonduv infokäitumine ning millised on nende ootused seksuaalteemadel vestlemisele ja kuidas see mõjutab tütarlaste seksuaalkäitumist. Käesolevas uurimistöös paluti nii ankeetküsitluses osalenutel kui ka intervjueeritavatel kirjeldada oma sõnadega, mis on seksuaalervis ja seksuaalkasvatus. Kirjanduse ülevaate peatükis oli seksuaalervist kirjeldatud kui seksuaalsusega seotud kehalist, vaimset, emotsionaalset ja sotsiaalset heaoluseisundit ning positiivset suhtumist seksuaalsusesse ja seksuaalsuhetesse (World Health Organization, 2006) ning käesolevas uurimuse küsitluse ja intervjuude vastustes mainiti samu märksõnu nii tütarlaste kui ka emade poolt. Täiendavalt lisati, et seksuaalervis tähendab muutusi murdeeas, seksuaalset turvalisust, teadmisi ja ohutust, oskust kaitsta end soovimatu raseduse ja suguhaiguste eest ning regulaarset arsti külastust. Mõistet seksuaalkasvatus käsitleti uurimiskirjanduse ülevaate peatükis kui keskendumist tervisele, seksuaalsele küpsemisele ja -arengule ning see tegeleb isiksuse kõikide aspektidega. Uurimusest selgus, et tütarlaste jaoks on seksuaalkasvatus koolis ja kodus õpetatu, kaitsevahendite teadlik kasutamine ja anatoomia ning seksuaalteemadel rääkimine. Intervjueeritud emade vastustest selgus, et see on pigem teadlikkuse ja turvatunde tekitamine, teadmiste ja selgituste jagamine ning see algab varasest lapsepõlvest ja kestab terve elu vältel. Kõik uurimuses osalejad olid teadlikud seksuaalervisest ja seksuaalkasvatusest, mõni rohkem, mõni vähem, kuid põhimõte oli neile selge ning ühtis ka kirjanduse ülevaate peatükis väljatooduga.

Infoallikaid ja nende kasutamist uurisid Macintyre et al. (2015) ja Hillborn (2010). Nende uuringust selgus, et peamisteks allikateks noortele on vanemad, õpetajad ja sõbrad ning teisesteks allikateks internet ja arst. Rätsep (2007) tõi oma uurimuses välja peamise infoallikana lisaks õpetajale, vanematele ja sõpradele ka raamatud. Kütti (2020) uurimusest aga selgus, et pigem otsivad noored infot iseseisvalt ning ei pöördu küsimustega vanemate poole, sest see tekitab ebamugavust ning õpetajad ei pruugi antud teemavaldkonnas olla piisavalt pädevad. Käesolevast uurimusest selgus aga, et peamiseks infoallikaks seksuaalteemade valdkonnas on internet, mille valisid 87,3% (89) vastajatest, sellele järgnesid kool (83,3%; 85), sõbrad (70,6%; 72) ja ema (65,7%; 67). Käesolevas uurimuses osalenud emad arvasid aga, et esmane allikas seksuaalteemadel peaks olema vanem, sest on oluline arutada neid teemasid kõige lähedasema inimesega. Teiseste

infoallikatena toodi välja kool ja arst ning negatiivse infoallikana toodi internet, sest on raske teha vahet õigel ja valel informatsioonil. Emadelt küsiti ka selle kohta, et kust pärinevad nende enda teadmised seksuaalteemade kohta ning peamiste allikatena toodi välja raamatud, internet, kool, kodu, sõbrad, tervishoiutöötajad ja ka vanaema. Saab öelda, et enamasti on infoallikad sarnased varasemate uuringutega, kuid käesoleva uuringu tulemusena on tütarlaste arvates internet siiski kõige olulisem infoallikas ja varasematest uuringutest see nii silmapaistvalt välja ei tulnud. Uurimiskirjanduse ülevaates analüüsitud uurimustest ei selgunud, mis ajendas seksuaalteemadel informatsiooni otsima. Antud uurimusest selgus, et peamised põhjused infootsingu sooritamiseks olid lihtsalt huvi, koolis räägitud teadmiste täiendamine või menstruatsiooni algus. 12,7% (13) vastajatest aga väitis, et nad polegi seksuaalteemadel informatsiooni otsinud.

Käesolevas uurimuses olid seksuaalteemadel eelnevalt vestelnud 63,7% (65) vastajatest, kes tõid peamiste vestlusteemadena välja menstruatsiooni, kaitsevahendid, suguhaigused, seksuaalvahekorrad. Emade sõnul on olulised teemad, mida peaks tütrega kindlasti arutama: Macintyre et al. (2015) uurimuses toodi aga peamiste teemadena välja rasedus ja suguhaigused, ning teisest teemadena armastus, atraktiivsus, suhted ja seksuaalvägivald, kuid toodi välja ka need teemad, mis jäetakse üldse tähelepanuta, nagu eakaaslaste surve, diskrimineerimine, seksuaalne orientatsioon ja meedia mõju. Emad on valmis arutama seksuaalteemasid, kuid mitte tundlikke teemasid, nagu seksuaalvahekord, sest kardetakse, et muidu alustatakse seksuaaleluga liiga vara (Olugbenga, 2018). Tiitumi (2015) uuringus osalenud vanemad pidasid oluliseks seksuaalse riskikäitumise teemadel vestlemist, selle asemel et rääkida seksuaaltervisest

Emad ja tütre vahelist seksuaalteemadel vestlemist pidasid käesolevas uurimuses oluliseks 63,7% (65) 12-17 aastastest vastanutest. Olulisuse põhjustena toodi välja, et see annab neile teadmise, et neid toetatakse, tekitab turvatunde, ning teadmise, et pole nendes küsimustes ükski ning et pigem saadakse teadmised emalt, kui internetist. Varasematest uurimustest ei selgunud laste arvamus seksuaalteemadel rääkimise olulisusest, kuid Jaksoni (2014) uurimusest selgus, et vanemad peavad nendel teemadel vestlust väga oluliseks, kuid hindavad oma teadmisi liiga kõrgelt ja ei toeta seetõttu oma lapse seksuaalarengut piisavalt. Käesoleva uurimuse intervjuueeritud emade vastustest aga selgus, et iga vanem peaks lapsega seksuaalteemadel rääkima ning peamiste teemadena toodi välja kehalised muutused, vabatahe, rasedusest hoidumine, haigused ja menstruatsioon. Seega võib öelda, et vanema ja lapse seksuaalteemadel vestlemist peavad oluliseks mõlemad osapooled, tekitades lapses turvatunde ja teadmise, et tema jaoks ollakse olemas.

Oli ka neid, kes ei pidanud antud uuringus emaga seksuaalteemadel vestlemist oluliseks (36,3%, 37), nemad põhjendasid enda vastust sellega, et puudub emaga lähedane suhe, pigem räägitaks nendel teemadel sõpradega või otsitaks internetist infot või puudub üldse huvi selle teemavaldkonna vastu.

Emadelt ja tütarlastelt küsiti arvamust selle kohta, et millises vanuses peaks seksuaalteemadel üldse vestlema. 12-17 aastaste vastajate arvates peaks nendel teemadel vestlema siis, kui ollakse 13-aastane, sest siis algab menstruatsioon, kehalised muutused ja algab huvi poiste vastu. Teise arvamusena toodi vanus 10, põhjendades, et koolis on neid teemasid käsitletud ning võib tekkida huvi seksuaalteemade vastu. Sellele järgnesid vanused 14-15 ja 15-16, põhjendades, et tekib esimene suhe ja seksuaalteemad hakkavad rohkem huvitama. Intervjueeritud emade arvates on õige vanusevahemik seksuaalteemadel vestlemiseks 9-12, kui algavad kehalised muutused ja menstruatsioon, toodi välja ka vanusevahemikud 12-13 ja 14-15. Emade puhul toodi välja ka see, et lapsed on erinevad ning neid huvitavad erinevatel aegadel erinevad teemad, seega kindlat vanust on keeruline määrata. Ka uurimiskirjanduse ülevaatest ei tulnud välja kindlat vanust, mil oleks õige aeg seksuaalteemadel vestelda, kuid Isaksen et al. (2020) uuringust selgus, et vanemad pooldavad seksuaalteemadel rääkimist siis, kui laps jõuab puberteedini või menstruatsioonini või kui tekivad romantilised suhted ja Jaksoni (2014) uuringust selgus, et õige aeg seksuaalteemadel vestlemiseks on siis kui laps läheb kooli või on puberteedieas, mis näitab seda, et pole õiget aega, mil seksuaalteemadel vestelda, vaid see oleneb igast indiviidist endast ning suhtest ema- ja tütre vahel, kuid suurem osa vastajaid peab õigeaks ajaks puberteediea algust.

Seksuaalteemadel vestlemist ema ja tütre vahel peetakse pigem ebamugavaks ja negatiivseks, nagu selgus ka Dennis ja Wood (2012) uuringust, ehk vestlus on pigem kriitiline, hinnanguline, karm ja kohati isegi vihane. Seda väidet kinnitavad ka Olugbenga (2018) ja Isaksen et al. (2020) uurimused, millest selgus, et sisendatakse hirmu ja ollakse liiga ranged seksuaalteemadel vestlemisel ning seetõttu, neid teemasid pigem välditakse. Ebamugavust ema ja tütre vahelises vestluses seksuaalteemadel on oma uurimuses välja toonud ka Hillborn (2010), millest selgus, et seksuaalteemasid välditakse, sest kardetakse hukkamõistu ja kõrvaliste isikute sekkumist. Ka Kūti (2020) uurimusest selgus, et nendel teemadel vestlemine on piinlik ja et kooselu oleks meeldiv, siis neid teemasid pigem eiratakse. Ebamugavust võib seksuaalteemadel vestlemine tekitada ka vanemale ning seda välja näidates võib lapses see tekitada hoopis ebakindlust (Tiitum, 2015) või kardetakse, et see tekitab lapses varajast huvi seksuaalsuse vastu (Kallaste, 2020).

Käesolevast uurimusest selgus samuti, et seksuaalteemade üle arutamine emaga on pigem ebamugav; 67,6% (69) vastajatest arvas nii. Põhjustena toodi välja, et kardetakse küsida liiga rumalaid küsimusi, teema on liiga isiklik, maailmapilt ja arvamused ei ühti, on piinlik või puudub usaldus ema ja lapse vahel. Ka emade vastustest tuli välja, et seksuaalteemadel vestlemine on ebamugav kohati mõlemale osapoolele ning lihtsam on lapsel saada informatsiooni mujalt (raamatutest, koolist, internetist). Seksuaalteemadel vestlemist peetakse seega ebamugavaks, kuid sisimas teatakse, et nendel teemadel on oluline vestelda.

Seksuaalteemade teadmiste piisavust uuris Hilborn (2010). Tema uuringust selgus, et teadmisi peetakse piisavateks, kuid soovitakse siiski rohkem teadmisi kaitsevahenditest, abordist, tagajärgedest, murdeest, haigustest, rasedusest ja seksuaalsuhetest. Rohkem teadmisi suhete, emotsioonide ning sotsiaalsete ja kultuuriliste mõjutajate kohta soovisid ka Küti (2020) uuringus osalenud vastajad. Käesolevas uuringus osalenud vastajad pidasid samuti oma teadmisi piisavaks, ehk lausa 55,9% (57), kuid toodi välja ka teemad, mille kohta soovitakse rohkem informatsiooni: seksuaalvahekord, suguhaigused, rasestumisvastased vahendid, seksuaalsus, armastus, keha areng, eneserahuldamine, lähisuhted ja menstruatsioon. Sellest võib järeldada, et tütarlapsed peavad oma teadmisi piisavateks, kuid on siis teemasid, mille kohta soovitakse täiendavalt informatsiooni.

Antud uurimistöö üheks eesmärgiks oli välja selgitada, kas ema ja tütre suhtlus mõjutab tütarlaste seksuaalkäitumist. Uurimuses osalenud 12-17 aastastest 58,8% (60 ehk üle poole vastanutest arvas, et mõjutab. Nad põhjendasid oma vastust, et suheldes tekib usaldus ema ja tütre vahel, ollakse ettevaatlikum, vestlus paneb mõtlema tagajärgedele, ja on võimalik õppida ema vigadest ja kogemustest. Neid, kes vastasid eitavalt, oli 36,3% (37), põhjendades, et saavad vajaliku info internetist, teevad oma otsuseid ise ning et vestlus oleks pigem keelav, kui nõuandev. 4,9% vastanutest ei osanud antud küsimusele vastata. Intervjueeritud emadest olid kõik nõus, et vestlus tütreaga mõjutab nii nende omavahelist läbisaamist kui ka tütre seksuaalkäitumist positiivselt. Toodi välja ka see, et seksuaalteemadel vestlemine muudab lapse teadlikumaks ja aitab enesehinnangule kaasa. Seksuaalteemadel ema ja tütre vahelist vestlemist pidasid oma uuringu tulemusel oluliseks ka Dennis ja Wood (2012), kes leidsid, et vestlemine seksuaalteemadel mõjutab tütarde enesehinnangut ja tugevdab sidemeid emade ja tütarde vahel. Sellest saab järeldada, et seksuaalteemadel vestlemine on positiivse mõjuga nii lapse kui vanema jaoks, muutes neid lähedasemaks ja tõstes lapse enesehinnangut ja teadmiste hulka.

5 Järeldused ja ettepanekud

Käesolevas peatükis toob autor välja vastused uurimisküsimustele, sidudes ankeetküsitluse ja struktureeritud intervjuu analüüsi tulemused ning esitab ettepanekud edasisteks uurimusteks.

Esimese uurimisküsimusena soovis autor teada, millistest allikatest saadakse seksuaaltervise kohta vajaminev informatsioon. 12-17 aastaste vastajate tulemustest selgus, et peamiseks allikaks on internet ning sellele järgnevad kool, sõbrad ja ema ning vähemal määral arst, televisioon, isa, õde, raamatud ja vanavanemad. Intervjueeritud emade arvates peaks lapse peamiseks infoallikaks seksuaalteemadel olema vanem, sest oluline on lähedase inimesega nendel teemadel vestelda. Teisest allikatena toodi emade poolt välja kool ja arst ning negatiivse infoallikana toodi välja internet, sest lapsel võib olla keeruline infolekülluses teha vahet õigel ja valel informatsioonil. Intervjueeritud emaldelt küsiti ka, et millistest allikatest pärinevad nende teadmised seksuaalteemadel. Peamiste allikatena rõhutati raamatuid, internetti, kooli ja vanemaid ning vähemal määral sõpru, tervishoiutöötajaid ja vanaema. Emade ja tütarde seksuaaltervise infoallikad on enamjaolt sarnased, kuid emad eelistavad, et lapsed ei saaks põhilist informatsiooni internetist, vaid pöörduksid küsimuse korral nende poole.

Teise uurimisküsimusena soovis autor teada, millises vanuses arvavad uuritavad, et on vajalik vestelda seksuaalteemadel. 12-17 aastaste tütarlaste ankeetküsitluse tulemustest selgus, et 13 on peamine vanus, kui peaks seksuaalteemadel emaga vestlema. Põhjendustena toodi välja kehalised muutused, menstruatsioon ja huvi poiste vastu. Sellele järgnes vanus 10 ning põhjendati seda sellega, et koolist saadakse esimesed teadmised ning võib tekkida suurem huvi. Kolmanda vanusena toodi välja vanusevahemikud 14-15 ja 15-16, sest siis on suurenenud huvi vastassugupoole vastu ning võib tekkida esimene suhe. Vähemal määral vastati, et õige vanus seksuaalteemadel emaga arutamiseks on 11 ning pakuti ka vanusevahemikku 7-9. Need, kes ei osanud kindlat vanust välja tuua, pakkusid vastusevariantidena: menstruatsiooni algus, tekib suurem huvi, enne seksuaalelu alustamist. Intervjueeritud emadelt uuriti samuti vanust, mil oleks õige aeg vestelda lapsega seksuaalteemadel. Peamised vanusevahemikud, mis välja toodi olid 9-12, 12-13 ja 14-15, põhjendades seda menstruatsiooni algusega ja suurenenud huviga poiste vastu. Samuti selgus vastustest, et lapsed on erinevad ning kindlat vanust nendel teemadel rääkimiseks pole, sest kõigest tuleb vestelda, kuid tuleb valida vastavalt vanusele ka informatsioon, mida jagatakse. Sellest saab järeldada, et emad ja tütarlapsed on enamasti samal arvamusel sellest,

millises vanuses on oluline nendel teemadel vestelda, kuid emad leiavad, et vanus pole oluline, vaid tuleb õiges vanuses rääkida asjakohastel teemadel.

Kolmanda uurimisküsimusena uuris autor teemasid, millest on seksuaaltervist silmas pidades oluline rääkida. Ankeetküsitluse tulemustest selgus, et teemad, mille kohta soovitakse rohkem rääkida on, seksuaalvahekord, suguhaigused, rasestumisvastased vahendid, seksuaalsus, armastus, keha areng, eneserahuldamine ja lähisuhted ning väheml määral menstruatsioon, seksuaalne ärakasutamine, rasedus ja abort. Intervjueeritud emade vastustest selgus, et peamised teemad, millest peaks rääkima on kehalised muutused, vabatahe, rasedusest hoidumine, haigused ja menstruatsioon, samuti öeldi, et pole kindlaid teemasid, vaid kõikidest teemadest on oluline rääkida. Emade ja tütarde arvamused seksuaalteemadest, millest peab rääkima, olid sarnased ning vastused näitasid, et tütarlapsi huvitab väga lai valik teemasid ning ka emade vastustest selgus, et kõik seksuaalteemad on tegelikult olulised ning neid peaks arutama ning pole teemasid, mis oleks vähemtähtsad.

Neljanda uurimisküsimusena uuris autor, seksuaalteemadel vestlemise mõju tütarlapse seksuaalkäitumisele. Ankeetküsimustikule vastanud 12-17 aastastest vastajatest, rohkem kui pooled, usuvad, et emaga vestlemine mõjutab seksuaalkäitumist, põhjendades seda järgnevalt: see võimaldab olla otsustes ja käitumises ettevaatlikum ja hoolikam, tekitab usaldust ema ja tütre vahel ning annab teadmise, et on võimalik pöörduda ema poole nendes küsimustes, see mõjutab suhtumist seksuaalteemadesse, paneb tagajärgedele mõtlema ning võimaldab õppida ema vigadest ja kogemustest. Oli ka neid kes vastasid, et seksuaalteemadel vestlemine ei mõjuta seksuaalkäitumist kuidagi, sest info saadakse internetist, oma otsused tehakse ise ning emaga vestlemine on pigem keelav kui nõuandev. Intervjueeritud emadelt küsiti, kas ema ja tütre vaheline seksuaalteemadel arutelu mõjutab tütre seksuaalkäitumist. Emade vastustest kajastub, et seksuaalteemadel vestlemine mõjutab tütre seksuaalkäitumist. Põhjendustena toodi välja, et see mõjub hästi omavahelisele läbisaamisele ning annab lapsele julgustunde, et saab küsimustes pöörduda ema poole, see muudab lapse teadlikumaks, laps hindab rohkem oma keha ja oskab end vajadusel kaitsta. Selle küsimuste vastustest ei tulnud otseselt välja, kuidas seksuaalteemadel vestlemine mõjutab seksuaalkäitumist, kuid see viitab sellele, et see muudab ema ja tütre vahelise läbisaamise paremaks, võimaldab olla ettevaatlikum ja mõelda tagajärgedele.

Käesolev magistritöö keskendus ema ja tütre vahelisele seksuaalteemadel vestlemisele, kuid autor teeb ettepaneku viia läbi uurimus, mis keskenduks isa ja poja vahelisele seksuaalteemadel

vestlemisele ja infokäitumisele. See annab võimaluse võrrelda emade ja tütarde seksuaalteemadel vestlemist ja infokäitumist isade ja poegade omaga. Samuti teeb autor ettepaneku suurendada uurimistöö valimit, et oleks võimalik teha põhjalikumaid järeldusi.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada, milline on emade ja tütarlaste seksuaalteemadega seonduv infokäitumine, millised on nende ootused seksuaalteemadel vestlemiseks ning kuidas see mõjutab tütarlaste seksuaalkäitumist. Eesmärgist tulenevalt püstitati neli uurimisküsimust. Magistritöös kasutati kvantitatiivset ja kvalitatiivset uurimismeetodit ning viidi läbi ankeetküsimustik 102 12-17 aastase tütarlapsega ning 12 struktureeritud intervjuud emadega. Andmeid analüüsiti kasutades kirjeldavat statistikat ja sisuanalüüsi.

Ankeetküsimustiku uurimistulemustest selgus, et tütarlapsed on teadlikud seksuaaltervise mõistest, tõlgendades seda kui tunned end kehaliselt, emotsionaalselt ja vaimselt hästi ning suhtud seksuaalsuhetesse positiivselt, samuti tervise eest hoolitsemine ja suguhaiguste vältimine. Ka seksuaalkäitumise mõistega, ei tekkinud tütarlastel probleemi ning seksuaalkasvatust defineeriti kui seksuaalteemade õpetust, kaitsevahendite ja anatoomiaga seotud teadmiste edastamist ning otsustamist enda keha üle.

Seksuaalteemade valdkonnas selgitati uurimuse käigus välja ka peamised infoallikad, milleks olid internet, kool, sõbrad ja ema ning vähemal määral arst, televisioon, isa, raamatud ning õde. Ajendiks infootsingul oli tütarlastel peamiselt huvi tekkimine, aga ka koolis õpitu ja menstruatsiooni algus. Samuti toodi välja huvi vastaspoole vastu, esimest vahetorda ja lihtsalt teadmiste täiendamist. Oli ka neid, kes ei olnud üldse otsinud informatsiooni seksuaalteemadel ja moodustasid vastanutest lausa veerandi.

Seksuaalteemadel on oma emaga vestelnud üle poole vastajatest. Teemad, millel on emaga vesteldud olid seotud menstruatsiooniga, kaitsevahenditest, suguhaigustest ja seksuaalvahekorra, aga ka pedofiilia ja naise ja mehe erisused. Oli ka neid, kes ei osanud nimetada teemasid, millest emaga on vesteldud. Uurimistulemustest selgus ka seksuaalteemadest rääkimise olulisus, millest üle poole ehk 65 vastajat pidasid oluliseks. Põhjendusena toodi teadmist, et toetatakse ja aidatakse; parendab ema ja tütre läbisaamist; pigem saadakse õige informatsioon emalt, kui internetist. 37 vastajat, kes ei pidanud emaga seksuaalteemadel vestlemist oluliseks, põhjendasid, et neil puudub emaga lähedane suhe ja pigem uurivad nad informatsiooni internetist või tekitaks ebamugavust ja mugavam oleks nendel teemadel sõpradega vestelda.

Uurimistulemustest selgus ka see, kas seksuaalteemadel vestlemine on ebamugav või mitte ning suurem osa vastajatest, ehk lausa 69 vastajat peab seksuaalteemadel vestlemist ebamugavaks tuues

põhjenduseks ebamugavuse, eriarvamused, lähedase suhte puudumine ning usalduse puudumine. Nendele, kes sellist vestlust ebamugavaks ei pea, on seksuaalteemadel rääkimine loomuline ja oluline ning tekitab pigem turvatunnet ja teadmist, et saab ema poole pöörduda. Urimusest selgus, et ebamugavust tekitab seksuaalteemadel vestlemine pigem noorematele vastajatele.

Ankeetküsitluse tulemustest selgus ka vanus, millal oleks õige aeg seksuaalteemadel emaga vestelda. Kõige enam pakuti vanust 13 kui algab menstruatsioon ja tekib huvi poiste vastu ja algavad kehalised muutused, aga ka vanust 10, kui tekib seksuaalteemade vastu huvi ja koolis räägitakse nendel teemadel.

Uurimistulemustest selgus ka tütarlaste enda arvamus teadmiste piisavusest ning veidi üle poole arvas, et teavad seksuaalteemade kohta piisavalt, põhjendades, et oma vanuse kohta teatakse piisavalt ning koolist ja sõpradelt on saadud piisavalt infot. Need, kes peavad oma teadmisi ebapiisavateks põhjendasid enda otsust järgmiselt: teadmised on liiga pealiskaudsed, teemad ei paku veel huvi ning, et alati on asju, millest võiks rohkem teada. Küsitluse tulemusel selgusid ka teemad, mille kohta tütarlapsed rohkem infot soovivad ning nendeks olid: seksuaalvahekord, menstruatsioon, suguhaigused, rasestumisvastased vahendid, eneserahuldamine, keha areng, seksuaalsus, armastus ja lähisuhted.

Tütarlastelt küsiti ka arvamust selle kohta, et kas emaga vestlemine mõjutab nende arvates seksuaalkäitumist. Üle poole vastanutest vastas jaatavalt põhjendades oma vastust sellega, et ollakse oma otsustes ja käitumises ettevaatlikum ning vestlemine paneb mõtlema tagajärgedele ja suurendab usaldust ema ja tütre vahel.

Intervjuu uurimistulemustest selgus, et seksuaaltervis on vaimne ja füüsiline tervis ning õigete valikute ja otsuste tegemine ning lugupidav suhtumine enda kehasse ja suhetesse. Ka seksuaalkasvatuse sõnastamisel, ei jäänud emad hätta ning defineerisid seda, kui teadlikkust seksuaalsusest ning turvatunde, selgituste ja teadmiste jagamine seksi ja partnerluse teemadel ning et see algab varasest lapsepõlvest.

Infoallikatena töid intervjueeritavad peamistena välja raamatud, kooli, kodu, sõbrad ja interneti. Allikatena, kust peaksid nende lapsed peamiselt infot saama, rõhutasid nad vanemaid, ning sellele järgnesid kool ja arst ning kõige negatiivse allikana toodi välja internet. Ka intervjueeritavatelt uuriti, kuidas nende emad nendega seksuaalteemadel vestlesid ning kõik vastajad töid välja, et nende emad ei vestelnudki nendega, kui siis ainult menstruatsiooni teemadel, sest tol ajal kui nemad noored olid, oli sellistel teemadel rääkimine väga ebamugav ja tabu.

Intervjueeritavatel küsiti vanust, millal oleks õige aeg lastega seksuaalteemadel vestelda ning peamise vanusevahemikuna toodi välja 9-12, ehk aeg kui algab mesntruatsioon ja toimuvad kehalised muutused. Samuti selgusid uurimistulemustest teemad, millest emad on enda tütardega vestelnud. Paar ema polnud lastega nendel teemadel üldse vestelnud, kuid ülejäänute puhul olid peamisteks teemadeks kehalised muutused, menstruatsioon, rasestumisvastased vahendid ja seksuaalsus.

Probleemid, mis tekivad seksuaalteemadel vestlemisega olid seotud enamasti ebamugavusega ning lapse lapsemeelsusega ja seksuaalteemade vastu huvipuudusega, kuid leiti, et mingil ajahetkel peab lapsega rääkima kõikidest teemadest, vastavalt vanusele. Oluliste teemadena, mida peab lapsega kindlasti arutama, toodi välja kehalised muutused, vabatahe, rasedusest hoidumine ning haigused ja menstruatsioon. Mainiti ka seda, et pigem rääkida rohkem kui vähem ning vajadusel pöörduda ka spetsialisti poole.

Emade arvamus seksuaalteemadel vestlemise mõjust tütre seksuaalkäitumisele oli positiivne. Emad usuvad, et nendel teemadel arutamine mõjub hästi omavahelisele läbisaamisele, muudab lapse teadlikumaks ning oskab rohkem hinnata enda keha ja vajadusel ka end kaitsta.

Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et seksuaalteemadel rääkimise olulisusest ollakse teadlikud, kuid tuleb üle saada ebamugavusest, mis tekib nendel teemadel vestlemisel. Ema ja tütre vaheline vestlus mõjutab mõlemat osapoolt positiivselt, olgu selleks hea läbisaamine või lapse puhul teadlikumate otsuste tegemine ja tagajärgedele mõtlemine.

Kasutatud allikate loetelu

Belkin, N., J. (1980). Anomalous States of Knowledge as a Basis for Information Retrieval. *The Canadian Journal of Information and Library Science*. 5(1), 133-143. <https://tefkos.comminfo.rutgers.edu/Courses/612/Articles/BelkinAnomolous.pdf>

Case, D. O. (2002). *Looking for information: A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behaviour*. New York: Academic Press.

Dennis, A. C. & Wood, J., T. (2012). "We're Not Going to Have This Conversation, But You Get It": Black Mother-Daughter Communication About Sexual Relations. *Women's Studies in Communication*, 35(2), 204-223. <https://doi.org/10.1080/07491409.2012.724525>

Eesti Keele Instituut. (kuupäev puudub). Seksuaalkasvatus. *Eesti keele seletav sõnaraamat 2009*. Loetud 17. märts 2021 aadressil <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=seksuaalkasvatus&F=M>

Eesti Keele Instituut. (kuupäev puudub). Nooruk. *Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018*. Loetud 16. märts 2021 aadressil <http://eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=nooruk&F=M>

Eesti Seksuaaltervise Liit. (2019). *Seksuaalhariduse koolitajaraamat*. <https://seksuaaltervis.ee/wp-content/uploads/2021/01/ESTL-Seksuaalhariduse-koolitajaraamat-EST-1-lk.pdf>

Eesti Seksuaaltervise Liit. (kuupäev puudub). *Koolitused*. <https://www.estl.ee/koolitused/>

Hilborn, H. (2010). *Teismelisena emaks. Teismeliste teadlikkus seksuaalsusest ja toimetulek emadusega teismeliste emade ja Kehra Gümnaasiumi 13-17 aastaste õpilaste näitel*. [Lõputöö, Tallinna Pedagoogiline Seminar]. ETERA. <https://www.etera.ee/s/V0R1nt7xAg>

Huvila, I., Ek, S., Enwald, H., Eriksson-Backa, K., Hirvonen, N., Käsäkoski, H. (2016). Taking Health Information Behaviour into Account in the design of e-health services. *Finnish Journal of EHealth and Ewelfare*, 8(4), 153-163. <https://journal.fi/finjehew/article/view/60194>

Isaksen, K. J., Musonda, P., Sandøy, I., F. (2020). Parent-child communication about sexual issues in Zambia: a cross sectional study of adolescent girls and their parents. *BMC Public Health*, 20. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09218-y>

- Jakson, V. (2014). *Lastevanemate hoiakud eelkooliealiste laste seksuaalkasvatuse suhtes*. [Lõputöö, Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar]. ETERA. <https://www.etera.ee/zoom/1171/view?page=16&p=separate&view=0,1780,2481,1728>
- Kallaste, E. (2020, 16.juuli). Seksuaalhariduse ekspert: meie ühiskonnas on kasvanud terved põlvkonnad, kelle jaoks on seksuaalsus tabuteema. *Pere ja Kodu*. Loetud aadressil <https://perejakodu.delfi.ee/artikkel/90413725/seksuaalhariduse-ekspert-meie-uhiskonnas-on-kasvanud-terved-polvkonnad-kelle-jaoks-on-seksuaalsus-tabuteema>
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Tartu Ülikooli sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kull, M., Part, K. (toim.). (2005). *Seksuaalkasvatus II ja III kooliaste*. Tervise Arengu Instituut. https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=https://www.tstk.ee/sites/default/files/2017-10/Seksuaalkasvatuse_opetajaraamat_loplik+fail_2006.pdf
- Kütt, K. (2020). *Noorte arusaam ja ootused seksuaalharidusest*. [Magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA. <https://www.etera.ee/s/iSoKP6685z>
- Lippus, H., Laanpere, M., Part, K., Ringmets, I, Rahu, M., Haldre, K., Allvee, K., Karro, H. (2015). *Eesti Naiste Tervis 2014: seksuaal- ja reproduktiivtervis, tervisekäitumine, hoiakud ja tervishoiuteenuste kasutamine*. Tartu Ülikooli Naistekliinik. https://sisu.ut.ee/sites/default/files/naisteterviseuuring/files/uusestre2014_loppraport.pdf
- Macintyre, A. K-J., Montero Vega, A. R., Sagbakken, M. (2015). From disease to desire, pleasure to the pill: A qualitative study of adolescent learning about sexual health and sexuality in Chile. *BMC Public Health*, 15(1), 1-14. <https://doi.org/10.1186/s12889-015-2253-9>
- Olugbenga, E. (2018). Sexual Communication: A Qualitative Study of Parents and Adolescent Girls Discussion about Sex. *Journal of Health Management*, 20(4), 439–452. <https://doi.org/10.1177/0972063418799156>
- Part, K., Laanpere, M., Rahu, K., Haldre, K., Rahu, M., Karro, H. (2007). *Eesti Naiste Tervis: seksuaal- ja reproduktiivtervis, tervisekäitumine, hoiakud ja tervishoiuteenuste kasutamine*. Tartu Ülikooli Naistekliinik. https://sisu.ut.ee/sites/default/files/naisteterviseuuring/files/2004_raport.pdf

Põldoja, H. (2020, 20 detsember). *APA7 viitamissüsteemi lühikokkuvõte*. Tallinna Ülikooli Digitehnoloogiaste instituut.

https://www.tlu.ee/sites/default/files/inline-files/apa7_lyhikokkuvote.pdf

Ramchadani, K., Morrison, P., Gold, M., A., Akers, A., Y. (2018). Messages About Abstinence, Delaying Sexual Debut and Sexual Decision-Making in Conversations Between Mothers and Young Adolescents. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 31(2), 107-115. <https://doi.org/10.1016/j.jpag.2017.10.007>

Rätsep, H. (2007). *Teismeliste reproduktiiv- ja seksuaaltervis – teadmised ja käitumine*. [Magistritöö, Tartu Ülikool]. <https://www.rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/1067/1/R%C3%A4tsep2007.pdf>

Salla, S. (2011). Suhtlemine ehk kommunikatsioon. *Suhtlusvõtted ja suhtlustehnikad*. <https://www.tlu.ee/opmat/ri/Suhtlustehnikad/index.html>

Seil, E. (2014). *Seksuaalne areng koolieelses eas- selle toetamine kodus ja lasteaias*. [Lõputöö, Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar]. ETERA. <https://www.etera.ee/s/VIfQZ2k7hl>

Siniallik, K. (2016). *Eesti naiste arusaamad terviseinfo hankimisest: erisused ja põhisuundumused*. [Lõputöö, Tartu Ülikool]. Dspace. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/51816/siniallik_kaie_2016.pdf

Smollin, L., Garcia Valles, J., C., Torres, M., I., Granberry, P., J. (2018). Puerto Rican Mothers Conversations about Sexual Health with Non-Heterosexual Youth. *Centro Journal*, 30(2), 406-428. <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.tlu.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&sid=f1c1cdc3-e38a-451c-a0b3-9fabf57d4cb9%40pdc-v-sessmgr01>

Suba, L. (2012). *Üliõpilaste hoiakud samasooliste paaride suhtes ja selleteemalise meediaarutelu retseptioon*. [Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. Dspace. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/25869/suba_liisa.pdf

Tallinna Ülikool. (2020). *Digitehnoloogiaste instituudi lõputööde vormistusjuhend*. https://www.tlu.ee/sites/default/files/inline-files/DTI_loputoode_vormistusjuhend.pdf

Tarkvanem.ee. (kuupäev puudub). *13-18-aastane laps*. <https://tarkvanem.ee/vaimne-tervis/13-18-a-laps/>

- Tervise Arengu Instituut. (2008). *Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020*. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Tervis/2012_rta_pohitekst_ok_5.pdf
- Tibar, A. (2001). *Tööstusspetsialistide infovajadused ja infootsikäitumine=information needs and information-seeking behaviour of specialists in industry*. Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus.
- Tiitum, H. (2015). *Lapsevanema ja meedia roll 6-7 aastase lapse seksuaalses arengus*. [Lõputöö, Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar]. ETERA. <https://www.etera.ee/s/4sEdW9Uvd8>
- Uverskaja, E. (2011). *Organisatsiooni infovajadus. Õpiobjekt*. Tallinna Ülikool. <https://www.tlu.ee/opmat/in/Organisatsiooni%20infovajadus/index.html>
- Virkus, S. (2010). *Info hankimise ja -otsingu põhikomponendid. Õpiobjekt*. Tallinna Ülikool. <https://www.tlu.ee/~sirvir/Infootsingu%20teooria/Info%20hankimise%20ja%20otsingu%20pohikomponendid/index.html>
- Värv, S. (2013, 11.juuni). Seksuaaltervise ekspert Siim Värv: rääkimine hõbe, vaikimine... *Postimees. Sõbranna*. <https://sobranna.elu24.ee/1266256/seksuaaltervise-ekspert-siim-varv-raakimine-hobe-vaikimine>
- Wilson, T., D. (1997). Information Behaviour: An interdisciplinary perspective. *Information processing & Management*, 33(4), 551-572. https://www.academia.edu/3086444/Information_behaviour_an_interdisciplinary_perspective
- World Health Organization. (2006). *Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health*. https://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sexual_health.pdf
- World Health Organization. (kuupäev puudub). *Sexual health*. https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_1

Summary

Master's thesis "Mother and Daughter Information Behaviour Related to Sexual Topics" by Avely Sammelseg is written in Estonian. The total volume of this thesis is 66 pages, which includes eight charts, two appendices and 38 references. To get an overview of the research literature, author used scientific databases of ETERA, Dspace, Web of Science, EBSCOhost, Wiley Online Library, Science Direct and digital archive DIGAR, database of articles ISE and e-catalog ESTER.

The keywords of the thesis are: *parent-child communication; sexual behaviour; information behaviour; information seeking; adolescent girls; mother-child communication; teenage girls; maternal sex talk; parental influence; sexual education; mother-daughter communication; sexual health.*

The aim of the master's thesis is to find out what is the information behaviour of mothers and daughters related to sexual issues, what are their expectations for talking about sexual issues and how it helps girls sexual behaviour.

In order to achieve objectives of the research, the following research questions were set:

1. What are the sources of sexual health information?
2. At what age is it important to talk about sexual topics?
3. What sexual topics are important to talk about?
4. Can a mother-daughter conversation about sexual topics affect a young girl's sexual behaviour?

The master's thesis consists of an introduction, an overview of the research literature, a research methodology, an analysis of the study results, a discussion, conclusions, a summary and list of used literature.

A combined qualitative and quantitative research methods are used in this master's thesis. The answers to the research questions were collected in both questionnaire form and structured interviews. The questionnaire consisted of 12 questions and was sent to girls aged 12-17. A total of 102 girls responded to the questionnaire. The structured interviews consisted of 11 questions and were conducted with 12 mothers who have 12-17 year old daughter. For data analysis, author used descriptive statistics and content analysis.

The results of the research showed that main sources of sexual information are Internet, school, friends and mother. The motivation for the search is mainly just interest, but also what they learned at school and menstruation. More than half of the respondents have talked to their mother about sexual issues. Topics they have discussed are menstruation, contraceptives, sexually transmitted diseases and sexual intercourse. The results of the survey also revealed the importance of talking about sexual issues which more than half respondents considered it important, because it gives you knowledge that you are supported and it improves mother-daughter communication. Respondents who did not consider it important to talk to their mother, said that they do not have close relationship with their mother and they rather search information on the internet.

The results of the questionnaire also revealed whether talking about sexual topics is uncomfortable or not. More than half consider it uncomfortable, because of disagreement, lack of close relationship and trust. For those, who consider it comfortable, it rather creates a sense of security and knowledge that you can talk about sexual topics with your mother. The results of the questionnaire also revealed the age, when it would be the right time to talk about sexual topics with mother, and the most offered answer was 13, because that is the time when menstruation and physical changes begin.

The results of the research also revealed the girls own opinion about the adequacy of knowledge. Slightly more than half thought that they knew enough about sexual issues, justifying that they know enough about their age and receive enough information from school and friends. Those who considered their knowledge to be insufficient justified their decision as follows: the knowledge is too superficial and that there are always things to know more about. The questionnaire also revealed topics that the girls wanted more information about: sexual intercourse, menstruation, sexually transmitted diseases, contraceptives, self-satisfaction, body development, sexuality, love and close relationships.

The girls were also asked if they thought that talking to their mother affected their sexual behaviour. More than half of the respondents answered in the affirmative, justifying their answer by being more careful in their decisions and behaviour, and the conversation makes you thinking about the consequences and increases the trust between mother and daughter.

The interviewees mentioned that the main sources of information are books, school, home, friends and internet, but sources from which their children should mainly receive information are parents,

school and doctor. Interviewees never talked about sexual topics with their parents, because it was uncomfortable and taboo to talk about such topics.

The interviewees were asked about the age when it would be the right time to talk to children about sexual topics, and the main age range was 9-12, because it is the time when menstruation begins and physical changes take place. The research also revealed topics that mothers have talked to their daughters about. A couple of mothers did not talk to the children about these topics at all, but for the rest, the main topics were physical changes, menstruation, contraception and sexuality.

The problems that arise when talking about sexual topics were mostly related to the discomfort and the child's childhood and lack of interest in sexual topics. Physical changes, free will, abstinence, and illness and menstruation were identified as important topics to be discussed with the child.

The mother's opinion about the effect of talking about sexual issues on her daughter's sexual behaviour was positive. Mothers believe that discussing these issues has a good effect on getting to know each other, makes the child more aware and is able to value their body more and, if necessary, protect themselves.

Lisad

Lisa 1. Ankeetküsitlus

Ema ja tütre vaheline suhtlus seksuaalteemadel

Tere!

Olen Tallinna Ülikooli infoteaduse 2. kursuse magistrant Avely Sammelselg ning viin 6.-10. klasside tütarlaste seas läbi uurimust "Ema ja tütre vaheline suhtlus seksuaalteemadel". Uuringu eesmärk on välja selgitada, kas ja kuidas on ema ja tütre vaheline suhtlemine seotud teismeliste tütarlaste seksuaalkäitumisega ning millised on nende ootused seksuaalteemadel vestlemisel. Oleksin väga tänulik, kui leiaksite 10 minutit, et vastata sellele küsimustikule.

Küsimustikule vastamine on anonüümne!

Ette tänades

Avely Sammelselg

* Kohustuslik

Vanus*

- a) 12
- b) 13
- c) 14
- d) 15
- e) 16
- f) 17

Klass*

- a) 6. klass
- b) 7. klass
- c) 8. klass
- d) 9. klass
- e) 10. klass

1. Kirjelda lühidalt, mis seostub Sulle sõnaga seksuaaltervis? *

.....

2. Kirjelda lühidalt, mida tähendab Sinu jaoks sõna seksuaalkasvatus? *

.....

.....

3. Millistest allikatest oled saanud informatsiooni seksuaalteemade kohta? (nt menstruatsioon, seksuaalvahekord, suguhaigused, rasestumisvastased vahendid) (Võimalik valida mitu vastusevarianti) *

a) Ema

b) Isa

c) Vanavanemad

d) Kool

e) Sõbrad

f) Arst

g) Internet

h) Televisioon

I) Muu...

4. Mis ajendas Sind otsima informatsiooni seksuaalteemadel?*

.....

.....

5. Kas oled vestelnud emaga seksuaalteemadel?*

a) Jah

b) Ei

Kui vastasid 5. küsimusele "Ei", liigu edasi 7. küsimuse juurde.

6. Millistel seksuaalteemadel oled emaga vestelnud?

.....

7. Kas Sinu jaoks on oluline, et ema räägiks Sinuga seksuaalteemadel? *

.....

8. Kas emaga seksuaalteemade üle arutamine tekitab ebamugavust? Põhjenda *

.....

.....

9. Millises vanuses oleks vajalik vestelda emaga seksuaalteemadel? Põhjenda *

.....

.....

10. Kas Sinu teadmised seksuaalkäitumisest ja seksuaaltervisest on piisavad? Põhjenda *

.....

.....

11. Milliste seksuaalteemade kohta sooviksid rohkem infot? (Võimalik valida mituvastusevarianti)

*

a) Seksuaalvahekord

b) Menstruatsioon

c) Suguhaigused

d) Rasestumisvastased vahendid

e) Eneserahuldamine

f) Keha areng

g) Seksuaalsus

h) Armastus

i) Lähisuhted

j) Muu...

12. Kas tunned, et emaga vestlemine mõjutab seksuaalelu alguse edasilükkamist või üleüldist seksuaalkäitumist? Põhjenda *

.....

.....

Täna vastamast!

Lisa 2. Intervjuu küsimused

Teie vanus:

Lapse vanus:

1. Mida tähendab Teie arvates seksuaalkasvatus?
2. Mida tähendab Teie arvates seksuaaltervis?
3. Millistest allikatest pärinevad Teie teadmised seksuaalkasvatuse ja -tervise kohta?
4. Kuidas ja millistel teemadel vestlesid Teie emad -Teiega seksuaalteemadel?
5. Millistest allikatest peaksid lapsed saama infot seksuaalteemade kohta? (kas- pigem vanemalt, internetist, koolist, sõpradelt või arstilt) Miks?
6. Millises vanuses lapsega peaks rääkima seksuaaltervise ja -käitumise teemadel?
7. Missuguseid seksuaalteemasid puudutavaid küsimusi on Teie laps Teile esitanud ja millises vanuses? Tooge palun näiteid.
8. Millistel teemadel olete ise algatanud lapsega vestlusi seksuaalteemadel? Tooge palun näiteid.
9. Milliseid probleeme esineb lapsega seksuaalteemadel rääkimisel? Palun selgitage.
10. Missuguseid seksuaalteemat puudutavaid teemasid on lapsega oluline arutada?
11. Kuidas lapse ja vanema vaheline seksuaalteemadel vestlemine võib mõjutada noore tütarlapse seksuaalkäitumist?